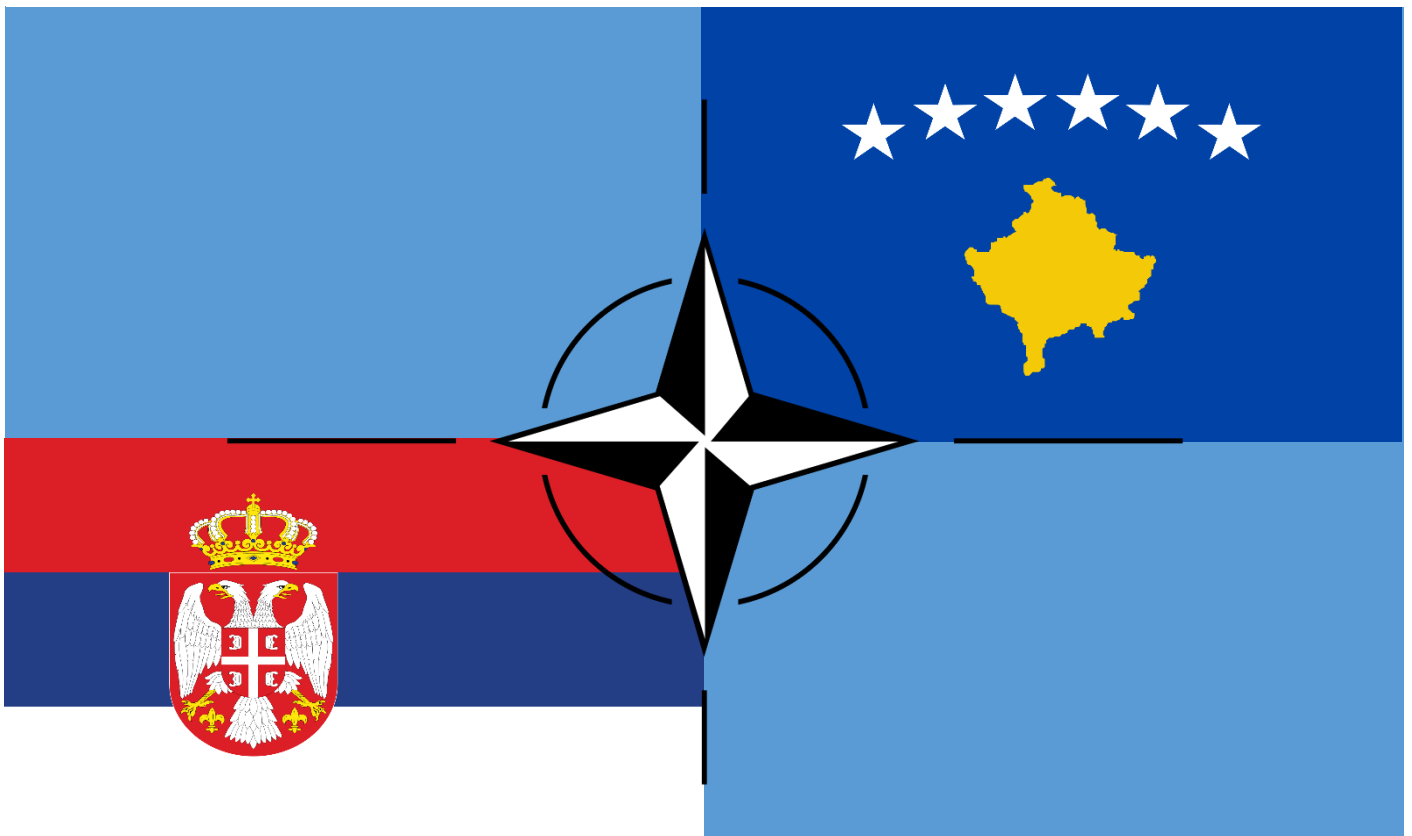

INTERVENCIÓ “HUMANITÀRIA” DE L’OTAN A KOSOVO

Thomas Walzl Estrada

UNIVERSITAT DE BARCELONA Dr. Pelai Pagès Blanch

Treball de Final de Màster

Resum: Al llarg de tot el segle XX, Kosovo ha estat un focus de tensions i de violència entre els serbis i la població d'origen albanès d'aquest territori. El començament de les atrocitats, que van suscitar la intervenció de les forces armades de l'OTAN, el 24 de març de 1999, es remunta al començament dels anys 90. Per fer front a les vel·leïtats independentistes dels albanesos, les autoritats de Belgrad van recórrer a la força, alhora que van posar fi a l'estatut d'autonomia del que gaudia Kosovo, sent la província autònoma socialista de Kosovo, des de 1974 dins de la República Federal de Iugoslàvia. La proclamació unilateral de la República de Kosovo pels insurgents, el 1991, i el començament d'operacions militars de l'Exèrcit d'Alliberament de Kosovo (UCK), el 1996, no van fer més que empitjorar la còlera dels serbis: les seves reaccions van ser despietades i van desencadenar una nova onada de violència.

Amb vista a apaivagar la tensió, a partir de 1997, l'Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa (OSCE), a través del seu grup de contacte, va prendre la iniciativa de convèncer les autoritats sèrbies de concedir a Kosovo una autonomia substancial. Donat el fracàs de les negociacions, el Consell de Seguretat es va veure obligat a aprovar, el 31 de març de 1998, en el marc del Capítol VII de la Carta de les Nacions Unides, la resolució 1160, per la qual recolzava l'atorgament a Kosovo d'una "veritable autonomia administrativa", alhora que afirmava el seu suport a la sobirania i a la integritat territorial de la República Federal de Iugoslàvia. L'ús excessiu i indiscriminat de la força per Iugoslàvia va ocasionar nombroses víctimes i va provocar el flux d'una quantitat impressionant de refugiats. Alarmat per la imminència d'un "catàstrofe humanitària", el Consell de Seguretat va aprovar, el 23 de setembre de 1998, la resolució 1199, per la qual afirmava que el deteriorament de la situació a Kosovo constituïa una amenaça a la pau i la seguretat de la regió. Mitjançant aquesta resolució, aprovada així mateix en el marc del Capítol VII, el Consell exigia la represa de les negociacions i el retorn sense traves dels refugiats, així com la retirada de Kosovo de les unitats de Sèrbia.

La negativa de Sèrbia a aplicar les disposicions d'aquestes dues resolucions i la incapacitat del Consell de Seguretat per prendre mesures coercitives, a causa de l'oposició de la Federació de Rússia i de la Xina, van conduir a l'OTAN a llançar, el 13 d'octubre de 1998, un ultimàtum a la zona perquè es plegués a les exigències del Consell de Seguretat.

La imminència dels atacs aeris de l'OTAN va fer cedir a Sèrbia, que va acceptar signar dos acords: el primer, el 16 d'octubre de 1998, amb l'OSCE, mitjançant el qual es creava una missió de verificació encarregada d'assegurar l'aplicació de les resolucions del Consell de Seguretat; el segon, concertat un dia abans amb l'OTAN, que l'autoritzava a conformar una missió aèria de verificació de la retirada de Kosovo de les unitats de seguretat sèrbies. Mitjançant la resolució 1203, aprovada el 24 d'octubre, el Consell de Seguretat, sempre en el marc del capítol VII, aprovava i recolzava aquests acords i exigia que "s'apliquin immediatament i en la seva integritat".

Les vacil·lacions de Sèrbia i les noves massacres de civils perpetrats pels serbis, el 15 de gener de 1999, a Racak, van conduir a l'OTAN, el 30 de gener, a reiterar la seva amenaça d'emprar la força. El fracàs de les negociacions i la represa de la campanya militar a Kosovo per part de les forces sèrbies van fer que finalment, el 24 de març de 1999, l'OTAN recorregués a la força contra Sèrbia, sense haver obtingut prèviament l'autorització del Consell de Seguretat .

Tutor: Pelai Pagès Blanch

Alumne: Thomas Walzl Estrada

Universitat: Universitat de Barcelona

Màster: Estudis Internacionals

Curs: 2018-2019

ÍNDIX

ÍNDIX DE SIGLES	3
1. INTRODUCCIÓ A LA INVESTIGACIÓ	4
2. OBJECTIUS INVESTIGACIÓ.....	5
3. PREGUNTES INVESTIGACIÓ.....	5
4. MARC TEÒRIC.....	6
4.1 Assistència Humanitària.....	6
4.1.1 Diferència entre Assistència Humanitària i Cooperació	7
4.2 Intervenció Humanitària.....	7
4.2.1 La Ingerència Humanitària.....	9
4.2.2 La Intervenció Humanitària d'acord amb la Carta de les Nacions Unides	10
4.2.3 Intervenció Humanitària Unilateral.....	11
4.2.4 Intervenció per salvar a Nacionals	12
4.3 OTAN.....	13
4.3.1 El Nou Concepte d'Estratègia de l'OTAN de 1999	15
5. INTRODUCCIÓ HISTÒRICA	16
5.1 La província de Kosovo	16
5.2 La crisi de Kosovo durant la Iugoslàvia del Mariscal Josip Broz "Tito" (1945-1980).....	18
5.3 L'era de Slobodan Milosevic: el retorn del nacionalisme serbi.....	19
5.4 L'etapa tràgica (1990-1998).....	20
5.5 Febrer de 1998.....	24
5.6 Agreujament de la crisi, divisions entre els albanokosovars	26
5.7 Estiu 1998 – Intervenció de l'OTAN al 1999	27
6. LA COMUNITAT INTERNACIONAL IMMERSA EN EL CONFLICTE	29
6.1 La Resolució 1199 del 1998 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides	29
6.2 De la Sortida Diplomàtica a la Intervenció	31
7. ANÀLISI HISTÒRICO-TEÒRIC DE LA INTERVENCIÓ DE L'OTAN	34
7.1 La OTAN com a Actor Militar i Humanitari	34
7.2 Intervenció de l'OTAN a Kosovo, 24 de març del 1999.....	36
7.2.1 La Doble Cara de la Intervenció de l'OTAN a Kosovo	38
7.3 La Intervenció, la Moral Humanitària i els Interessos Nacionals dels Estats.....	39
7.4 La qüestió de la Ingerència Humanitària.....	40
7.5 La legitimitat ambigua dels bombardejos de l'OTAN	41
7.6 L'OTAN i el concepte estratègic de 1999 després de Kosovo.....	42
8. CONCLUSIONS	44
9. BIBLIOGRAFIA.....	48

ÍNDIX DE SIGLES

ACNUR: Alt Comissionat de les Nacions Unides

CSNU: Consell de Seguretat de les Nacions Unides

EAPC: Euro Atlantic Partnership Council

EEUU: Estats Units

EUA: Estats Units d'Amèrica

KFOR: Força Militar de l'OTAN

LDK: Lliga Democràtica de Kosovo

NCE: Nou Concepte d'Estratègia de l'OTAN

ONU: Organització de les Nacions Unides

OSCE: Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa

OTAN: Organització del Tractat Atlàntic del Nord

PPK: Partit Parlamentari de Kosovo

RFI: República Federal Iugoslava

RSFY: República Socialista Federal Iugoslava

UÇK: Exèrcit d'Alliberament de Kosovo

UE: Unió Europea

UNMIK: Missió d'Administració Provisional de les Nacions Unides

URSS: Unió de les Repúbliques Socialistes Soviètiques

1. INTRODUCCIÓ A LA INVESTIGACIÓ

Analitzarem la intervenció que va fer l'OTAN en el conflicte dels Balcans, Iugoslàvia, concretament entre Sèrbia (serbis) i Kosovo (albanokosovars) a la primavera de 1999. Amb aquest anàlisi es pretén conèixer aquest esdeveniment històric, però sobretot interessa aprofundir-hi des del punt de vista dels estudis internacionals. Concretament, la investigació és un estudi de cas que es basa en anàlisi des del Dret Internacional vigent i la Intervenció Humanitària.

Finalment, he escollit aquest tema perquè primer de tot, el desconec, mai hi he aprofundit. Segon, s'hi poden entrellçar tres camps del meu interès; la història, la sociologia (estarem immersos en una societat dividida per motius ètnics, culturals i religiosos) i els estudis internacionals. Fent referència a aquest últim, com a més important, el cas de Kosovo ha tingut i avui encara té un pes considerable en l'àmbit internacional i en la seva història, sent un exemple de gran influència en els estudis internacionals, ja que hi entren en joc el Dret Internacional (principi de la prohibició de l'ús de la força), la Carta de les Nacions Unides (sistema de seguretat col·lectiva; capítol VII i VIII), la intervenció de l'OTAN (competències d'aquesta en la matèria), la intervenció humanitària (la responsabilitat de protegir: protecció humanitària); tot són conceptes que hem tractat i estudiat al llarg del màster. Concretament, si ens endinsem en la intervenció en si, aquesta va originar molt debat en l'aplicació de tal intervenció i és referent en com es gestionaran futures intervencions per part de la Comunitat Internacional.

Així doncs, amb aquest anàlisi del Dret Internacional i la Intervenció Humanitària (com a dos grans pols teòrics que tractarem), en un cas pràctic com el de Kosovo, servirà per aprendre i mostrar si he entès els nous coneixements adquirits. A més a més afegir, dins del màster, de tots els diferents components que hem estudiat del món internacional, el que m'interessa, m'agrada més (on voldré especialitzar-me més, de cara al futur) és precisament la intervenció humanitària dins de la cooperació internacional. Ja que l'OTAN fa servir aquest qualificatiu per justificar la seva intervenció, aprofito el cas per emfatitzar en aquest camp.

Parlem d'una intervenció que es qüestiona en el cas de Kosovo (cosa que no passa a la intervenció de Iraq i Líbia) i que per això la vull analitzar per entendre i diferenciar una intervenció militar en forma de crim de guerra (com alguns critiquen a l'OTAN; Rússia)

d'una intervenció humanitària (com alguns defensen a l'OTAN; EEUU). A més a més, observarem les conseqüències que ha suposat aquest cas en l'àmbit internacional, en altres intervencions de l'OTAN.

Soc conscient que és un tema molt treballat, no el podríem considerar com a gaire innovador, però encara avui segueix en peu la discussió sobre la intervenció de l'OTAN sense autorització del Consell de Seguretat de l'ONU a Kosovo. De fet se li retreu que fins avui, 28 d'Abril del 2019 en el 20è aniversari de la intervenció en el conflicte, ni l'ONU ni l'OTAN han demanat perdó a cap de les dues parts enfrontades.

Doncs bé, intentaré entendre els conceptes teòrics dels estudis internacionals aplicats en el cas que ens ocupa amb un bon marc teòric, unes preguntes d'investigació ben dirigides i amb unes clares conclusions. Penso que és un excel·lent exemple per entendre la complexitat de les relacions internacionals i el seu funcionament.

2. OBJECTIUS INVESTIGACIÓ

- Conèixer i entendre el cas d'estudi.
- Com a nou estudiant del món internacional analitzar el cas a través dels conceptes apresos del Dret Internacional i la Intervenció Humanitària.
- Presentar el resultat de les meves preguntes d'investigació a través d'un anàlisi del cas on s'apliquen els conceptes teòrics estudiats.
- Concloure els resultats del cas d'estudi i plantejar les conseqüències que ha suposat a nivell internacional.

3. PREGUNTES INVESTIGACIÓ

- *Què és una intervenció humanitària o una intervenció militar?*
 - *Quin tipus de intervenció va ésser?*
- *La intervenció de l'OTAN s'adequa als objectius de protecció humanitària?*
 - *S'adequa a la Carta de l'ONU?*
- *Quines conseqüències ha suposat aquest cas per l'OTAN en futures intervencions internacionals?*

4. MARC TEÒRIC

Primer de tot, cal diferenciar i/o definir el concepte d'assistència humanitària (incloent-hi breument la comparació d'aquesta amb la cooperació pel desenvolupament) de la intervenció humanitària, com a principal concepte teòric d'aquesta investigació (el dilema de la ingerència humanitària d'acord amb els Principis de la Carta de les Nacions Unides). Seguidament, introduïrem el principal protagonista del treball, l'OTAN (*Organització del Tractat de l'Atlàntic del Nord*, també coneguda com l'*Aliança Atlàntica*).

4.1 Assistència Humanitària

Per definició oficial, l'adjectiu “humanitari” es refereix a l'afecte, compromís i solidaritat que tenim les persones cap als altres sers humans i això reflecteix exactament el sentit molt profund de l'assistència humanitària¹.

L'ajuda ocorre com una resposta durant o després d'un catàstrofe natural o com a reacció a una crisi provocada per l'home, aguda o prolongada. Normalment es refereix a ajuda material i logística proveïda per raons humanitàries. Inclou la provisió dels béns i serveis bàsics com la roba, l'aigua potable, l'alimentació i l'atenció sanitària per garantir la supervivència dels afectats. Per assegurar accés a les necessitats bàsiques les organitzacions humanitàries intenten aconseguir els objectius més importants de l'assistència humanitària: salvar vides, mitigar sofriment, protegir els drets fonamentals i mantenir la dignitat humana.

A part d'això, l'assistència humanitària també s'encarrega de la gent en els voltants de la zona afectada. Dona suport a gent desplaçada, prevé la difusió del conflicte, s'encarrega del treball d'alleujament, prepara la rehabilitació i la recuperació. Compleix tots aquests objectius a través de la coordinació de programes i operacions, la millora del transport i de la comunicació. Les organitzacions humanitàries satisfan les necessitats urgents, ja sigui directament o a través del suport a serveis locals, normalment de les dues maneres. La necessitat d'assistència estrangera apareix quan els bàndols del conflicte o els serveis locals no poden complir més la seva tasca.

El que diferencia l'assistència humanitària d'una altra intervenció internacional després d'una crisi, són els principis segons els que actua: el principi d'humanitat, el benestar de les persones és situa al centre de totes les accions; el principi de la imparcialitat, la

¹ Hegoa. “*Diccionari d'Acció Humanitària i Cooperació pel Desenvolupament*”. 2008.

necessitat d'ajuda és l'únic criteri; el principi de la neutralitat, no hi ha una preferència cap a cap bàndol del conflicte; i el principi de la independència, objectius humanitaris són autònoms d'objectius polítics, econòmics o militars.

4.1.1 Diferència entre Assistència Humanitària i Cooperació

L'assistència humanitària normalment només inclou l'ajuda a curt termini després d'un desastre, però un gran nombre d'organitzacions humanitàries també es dedica a l'ajuda a llarg termini a través del desenvolupament econòmic i social i la preparació per al futur. No obstant això, això divaga del sentit original de l'assistència humanitària, que estableix la situació immediatament després del desastre però traspasa el control i la gestió al govern local o altres institucions.

Aquí es pot veure la diferència entre l'assistència humanitària i la cooperació pel desenvolupament². Mentre la primera es dirigeix principalment a l'ajuda immediata, la cooperació aborda la solució dels problemes socioeconòmics subjacents que han causat la crisi.

4.2 Intervenció Humanitària

Definida senzillament, la "intervenció humanitària" és l'acció militar que s'adopta per impedir o eliminar les violacions dels drets humans, i que és dirigida i realitzada sense el consentiment d'un govern sobirà. Malgrat aquesta afirmació, la principal justificació per part d'Estats Units per envair Iraq va ser la suposada possessió d'armes de destrucció massiva en mans de Iraq, una justificació auxiliar important va ser la necessitat d'un canvi de règim per raons humanitàries. Quan va quedar clar que en realitat no existia cap arma de destrucció massiva, l'administració Bush retroactivament va justificar la seva intervenció en base a raons humanitàries: acabar amb una dictadura repressiva per imposar un règim democràtic.

Per tant, veiem que definir intervenció humanitària és molt complex, entrem en un relativisme evident, depenent de quan s'aplica el concepte. És a dir, partim de la base que no només hi ha una definició vàlida.

Una altra explicació clàssica seria la següent: accions empreses per la comunitat internacional en el territori d'un determinat Estat per tal de protegir i defensar la població

² Hegoa. "Diccionari d'Acció Humanitària i Cooperació pel Desenvolupament". 2008.

de violacions greus i massives dels drets humans fonamentals, i de garantir l'assistència humanitària a les víctimes de conflictes armats quan el govern sobirà impedeix el seu pas.

Es tracta d'un concepte que es presta a certa confusió, en bona mesura per la seva evolució durant els últims anys. Per a alguns autors³, la intervenció humanitària inclou accions de tipus polític, diplomàtic i militar, amb els objectius esmentats; en tant que el concepte d'intervenció militar humanitària es refereix específicament a les accions armades.

No obstant això, en termes jurídics, el concepte d'intervenció humanitària s'utilitza en un sentit més restrictiu, com una acció específicament militar d'un o diversos Estats dins d'un altre per a frenar les violacions greus i massives dels drets humans⁴. A més a més, s'entén també com el recurs a la força armada per imposar l'ajuda humanitària (assistència humanitària) que es pretén proporcionar a les víctimes dels conflictes armats quan l'Estat sobirà territorial impedeix el pas de l'assistència humanitària⁵.

El seu caràcter generalment coercitiu i la inexistència del consentiment de l'Estat són els elements definitoris que distingeixen el concepte d'intervenció humanitària del d'acció humanitària. Igualment, la diferència amb les operacions de pau realitzades en el marc de les Nacions Unides radica que també en aquestes hi ha el consentiment de l'Estat en el qual es duen a terme.

La pràctica de la intervenció humanitària és prèvia a la creació de l'ONU el 1945. Així, per exemple, França va intervenir a Síria el 1860 per salvar els maronites massacrats pels drusos, i diversos països occidentals i el Japó ho van fer a la Xina per protegir a la seva població cristiana el 1901. Després de 1945, algunes intervencions, invocant raons humanitàries, van ser la d'Egipte i Jordània en crear-se Israel el 1948, la d'EUA al Líban el 1958, o la d'Israel a Entebbe el 1976 per rescatar els seus nacionals en un avió segrestat.

Ara bé, en la post Guerra Freda, des de principis dels 90, s'ha registrat un important increment d'aquest tipus d'intervencions, a causa de la proliferació d'emergències complexes, caracteritzades per violacions massives dels drets humans en contextos de conflicte civil i l'enfonsament de l'Estat. A més a més, la pressió dels mitjans de comunicació internacionals ha forçat els governs occidentals a mostrar-se actius davant

³ Gundel, J. *"Humanitarian Assistance: Breaking the Waves of Complex Political Emergencies"*. 1999.

⁴ Brownlie, I. *"International Law and the Use of Force by States"*. 1991.

⁵ Hegoa. *"Diccionari d'Acció Humanitària i Cooperació pel Desenvolupament"*. 2008.

les seves opinions públiques, resultant menys difícil i costós posar-se d'acord sobre actuacions amb un rerefons humanitari que sobre polítiques eficaces per a la solució dels conflictes. Entre altres intervencions, destaquen les de l'Iraq (1991), Somàlia (1992), ex Iugoslàvia i Rwanda (1994).

Aquestes intervencions s'han realitzat habitualment amb el recel de diversos països (com Xina, Rússia, Cuba, Turquia o el Marroc), que invoquen la validesa del principi de sobirania, temorosos que una consolidació de la pràctica de la intervenció, per defensar els drets humans, pogués tornar-se en contra seva.

D'altra banda, l'auge de les intervencions humanitàries té relació també amb una creixent relativització del principi de sobirania, sobretot pel que fa a la protecció dels drets humans fonamentals. En aquest sentit, a finals de la dècada dels 80 es va encunyar l'expressió "deure d'ingerència" per Bettati i Kouchner (1987)⁶, els qui defensaven que el dret internacional havia de ser revisat a fi de no confiar només a l'Estat sobirà territorial la competència per al subministrament de l'ajuda humanitària i l'accés als ferits. Ara bé, l'expressió implicava per sobre de tot un comportament ètic, deduït de certa subjectivitat moral o religiosa, però no d'una obligació jurídica. En aquest sentit, s'observa no es tracta d'un veritable "deure d'ingerència" dels Estats en els afers interns d'un altre Estat, sinó d'un dret de tercers Estats de subministrar assistència humanitària, o "dret d'ingerència", corresponent a l'Estat territorial l'acceptar-ho⁷.

4.2.1 La Ingerència Humanitària

És la intervenció en un Estat sobirà per un o diversos estats o organitzacions internacionals, mitjançant la força armada i sense el seu consentiment, amb l'objectiu de proporcionar a la població civil protecció davant la violació massiva i sistemàtica dels seus drets humans o bé davant de situacions d'emergència derivades d'una guerra civil, de fam o genocidi, entre altres causes. La ingerència humanitària no haurà d'annexar l'Estat ni afectar la seva integritat territorial, sinó merament alleujar la situació de la població civil de l'Estat⁸.

La concepció que, segons els defensors del concepte, hi ha al darrere d'una intervenció d'aquest tipus és que hi ha criteris d'humanitat que, en determinades circumstàncies,

⁶ Bettati, M. i B. Kouchner. "*Le devoir d'ingérence, Denoël*". 1987.

⁷ Dupuy, P. M. "*Droit international public, Dalloz*". 1992.

⁸ Dupuy, P. M. "*Droit international public, Dalloz*". 1992.

prevalen sobre el principi de sobirania dels Estats i el principi de no intervenció en els assumptes interns de els Estats. Però altres critiquen que el Dret Internacional Humanitari no pot invocar-se per justificar una intervenció armada i denuncien que la finalitat última del terme és proporcionar una cobertura de legitimitat a l'ús de la força.

4.2.2 La Intervenció Humanitària d'acord amb la Carta de les Nacions Unides

La intervenció humanitària constitueix una *excepció* a tres dels principis més consolidats en el dret internacional: el de sobirania estatal; el de no intervenció en els assumptes interns d'altres Estats i el de la prohibició d'usar la força armada. Els tres constitueixen el pilar de les relacions internacionals i apareixen plasmats en la Carta de les Nacions Unides⁹. Ara bé, la Carta no es refereix explícitament a la intervenció humanitària. D'aquesta manera, la seva justificació es troba en una interpretació extensiva dels supòsits que, segons el cap. VII de la Carta¹⁰, permeten l'adopció de mesures coercitives contra un Estat, que consisteix en entendre que les violacions greus dels drets humans són aplicables a aquests supòsits.

En efecte, la Carta consagra el principi de no intervenció, però també l'excepció a aquest, quan en el seu art. 2.7 afirma que: "*Cap disposició d'aquesta Carta autoritzarà a les Nacions Unides a intervenir en els assumptes que són essencialment de la jurisdicció interna dels Estats ...; però aquest principi no s'oposa a l'aplicació de les mesures coercitives prescrites en el capítol VII*". El principi de no intervenció va ser després ratificat el 1970 per la Declaració 2625 de l'Assemblea General de Nacions Unides sobre els Principis de Dret Internacional referents a les relacions d'amistat i de cooperació entre els Estats.

Com veiem, els principis de sobirania i no intervenció poden quedar sense efecte mitjançant l'aplicació del cap. VII, el qual atorga al Consell de Seguretat¹¹ la capacitat d'adoptar mesures coercitives, inclòs l'ús de la força armada, contra un Estat que hagi comès una "amença a la pau", "un trencament de la pau" o "un acte de agressió". Aquestes possibles mesures coercitives estan orientades a "mantenir o restablir la pau i la seguretat", i constitueixen l'anomenat "sistema de seguretat col·lectiva" de la Carta de Nacions Unides.

⁹ Organització de les Nacions Unides, ONU. *Carta de les Nacions Unides i Estatut de la Cort Penal Internacional*. 26 de juny 1945.

¹⁰ Organització de les Nacions Unides, ONU. *Carta de les Nacions Unides i Estatut de la Cort Penal Internacional*. 26 de juny 1945.

¹¹ Consell de Seguretat de les Nacions Unides. "*Funcions i Poders*". 1998.

Després de la fi de la Guerra Freda aquest sistema de seguretat col·lectiva ha experimentat dos canvis decisius. D'una banda, si durant aquella època va estar paralitzat per l'habitual recurs al dret de veto dels membres permanents del Consell de Seguretat¹² (EUA, Regne Unit, França, la Xina i Rússia), la superació de la rivalitat bipolar ha fet possible la seva aplicació en diverses ocasions. De l'altra, com avançàvem abans, s'ha consolidat la interpretació que les violacions greus i sistemàtiques dels drets humans fonamentals, constitueixen amenaces o trencaments de la pau. Això es deu al fet que la proliferació de tractats internacionals sobre drets humans implica que aquests drets han assolit una acceptació universal, pel que la seva violació no pot ja ser considerada com un assumpte exclusivament nacional i que competeix només a l'Estat sobirà, però no al conjunt de la comunitat internacional. Com a conseqüència, el Consell de Seguretat¹³, ampliant les seves competències sobre el manteniment de la pau i seguretat internacionals, pot ara, aplicant el cap. VII, autoritzar accions coercitives contra un Estat a fi de frenar les violacions de drets humans. Així ho va fer, per exemple, amb ocasió dels conflictes de Somàlia (1991), l'antiga Iugoslàvia (1992) i Rwanda (1994).

4.2.3 Intervenció Humanitària Unilateral

En algunes ocasions, la valoració de determinats actes com violacions de drets humans greus i la consegüent adopció de mesures coercitives per a la protecció d'aquests no és realitzada pel Consell de Seguretat, sinó per determinats Estats pel seu compte. Alguns exemples d'aquestes anomenades intervencions unilaterals van ser la d'Israel a Entebbe (Uganda), el 1976, en ocasió del segrest d'un grup d'israelians per una organització palestina; la dels Estats Units a Granada el 1983, per protegir els nord-americans residents a l'illa; i la de l'OTAN a Kosovo el 1999 per tal de frenar les greus violacions dels drets humans contra els albanokosovars pel règim de Milosevic¹⁴.

¹² Consell de Seguretat de les Nacions Unides. *"Funcions i Poders"*. 1998.

¹³ Consell de Seguretat de les Nacions Unides. *"Funcions i Poders"*. 1998.

¹⁴ Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord, OTAN. *"Human Rights Violations in the Kosovo Area and KFOR Assistance for Humanitarian Causes"*. Consulta realitzada el 16 de Juliol de 2019.

Aquestes intervencions unilaterals, en no comptar amb l'autorització del Consell de Seguretat¹⁵, són considerades il·lícites per la gran majoria dels especialistes en dret internacional. Ara bé, alguns experts¹⁶ sí que les consideren legítimes com a últim recurs per salvar els drets humans quan el Consell no ho fa i sempre que es satisfacin les següents condicions: a) existència d'una violació greu dels drets humans fonamentals; b) esgotament d'altres mitjans diplomàtics i de pressió sense que s'hagi aconseguit salvaguardar aquests drets humans; c) proporcionalitat entre l'ús de la força i els objectius perseguits; d) caràcter limitat de l'operació en el temps i en l'espai; e) informe immediat de la intervenció al Consell de Seguretat i, si es dona el cas, a l'organisme regional pertinent.

Evidentment, les intervencions unilaterals tanquen el risc que les condicions assenyalades puguin ser objecte d'àmplies interpretacions i ser instrumentalitzades al servei dels interessos geopolítics dels Estats que les realitzin. No obstant això, també les intervencions avalades pel Consell de Seguretat poden respondre als interessos de les grans potències que són membres permanents d'aquest òrgan.

4.2.4 Intervenció per salvar a Nationals

Un últim debat sobre el tema, es refereix a la possible intervenció per un Estat per salvar les vides en perill de ciutadans seus en perill en un altre Estat. Nombrosos autors¹⁷ entenen que aquesta no pot considerar-se pròpiament una "intervenció humanitària", ja que la seva justificació legal seria més aviat la de la "legítima defensa". Atès que els ciutadans nacionals són un component essencial de l'Estat, l'atac als mateixos a l'estranger suposa un atac al propi Estat, cosa que l'autoritza a exercir el dret a la legítima defensa. Ara bé, altres autors assenyalen que, tenint en compte que la finalitat última de la figura de la intervenció humanitària és restablir el respecte dels drets humans, la nacionalitat de la població a favor de la qual s'intervé és irrellevant. Per tant, l'ús de la força per protegir els nacionals hauria de fonamentar-se més en el concepte de la intervenció humanitària que en el de la legítima defensa.

¹⁵ Consell de Seguretat de les Nacions Unides. "*Funcions i Poders*". 1998.

¹⁶ Oraá, J. *Dret Internacional i possibilitats d'intervenció en situacions d'emergència*. 1995. p. 98-114.

¹⁷ Bermejo R. *El marc jurídic internacional en matèria de l'ús de la força: ambigüitats i límits*. 1993.

4.3 OTAN

L'Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord (OTAN) té els seus orígens en la signatura del Tractat de Washington de 1949, mitjançant el qual deu països d'ambdós costats de l'Atlàntic (Bèlgica, Canadà, Dinamarca, Estats Units, França, Islàndia, Itàlia, Luxemburg, Noruega, Països Baixos, Portugal i Regne Unit) es van comprometre a defensar-se mútuament en cas d'agressió armada contra qualsevol d'ells¹⁸.

Així va néixer una Aliança que vinculava la defensa d'Amèrica del Nord amb un conjunt de països d'Europa Occidental sobre la base de l'article 51 (capítol VII) de la Carta de Nacions Unides¹⁹, que reconeix el dret immanent de legítima defensa, individual o col·lectiva, en cas d'atac armat.

Sens dubte, l'evolució de la situació internacional ha determinat la contínua adaptació de l'Aliança Atlàntica als canvis en el seu entorn estratègic. La fi de la Guerra Freda en 1989 va suposar, davant l'esvaïment d'una amenaça d'invasió militar, l'establiment de noves formes de cooperació política i militar per tractar els conflictes regionals i preservar la pau i l'estabilitat. El Concepte Estratègic aprovat pels caps d'Estat i de Govern de l'OTAN al novembre de 1991, a Roma, dissenyava un plantejament ampli sobre seguretat, basat en el diàleg, la cooperació i el manteniment d'una capacitat de defensa col·lectiva. Reunia en un conjunt coherent els elements militars i polítics dels protocols de seguretat de l'Aliança, establint que la cooperació amb els nous països socis d'Europa central i oriental formava part integral de la seva estratègia. El Concepte preveia una menor dependència respecte a les armes nuclears, i grans canvis en les forces militars integrades de l'Aliança: reduccions substancials en la seva mida i grau d'alerta, millores de la seva mobilitat, flexibilitat i adaptabilitat a les diferents contingències i un major ús de formacions multinacionals.

La Cimera celebrada a Madrid el juliol de 1997²⁰ va constituir una fita històrica en què es van poder analitzar els resultats de les iniciatives dutes a terme per l'Aliança en anys anteriors, alhora que s'anunciava una fase de reforma de les estructures i polítiques per respondre a les noves circumstàncies. La tasca dels dirigents de l'OTAN a Madrid va

¹⁸ Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord, OTAN. “*L'OTAN al segle XXI*”. 2000.

¹⁹ Organització de les Nacions Unides, ONU. *Carta de les Nacions Unides i Estatut de la Cort Penal Internacional*. 26 de juny 1945.

²⁰ Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord, OTAN. “*Transformació de la OTAN*”. 2000.

consistir en analitzar les diferents parcel·les de la futura política de l'Aliança i assegurar-ne la coherència i integritat.

A la Cimera de Madrid va quedar clar el grau de compromís de l'Aliança amb la transformació interna i externa, amb noves mesures concretes i de gran transcendència en totes les àrees: l'obertura de converses per a la integració d'Hongria, Polònia i la República Txeca, al costat de l'aprovació d'una "política de portes obertes" respecte a futures adhesions; la millora de l'Associació per la Pau i la creació del EAPC com a nou fòrum per impulsar la cooperació; l'obertura d'un nou capítol en les relacions OTAN-Rússia; la formalització i intensificació de l'associació amb Ucraïna; l'ampliació del diàleg amb els països mediterranis; els progressos en la Identitat Europea de Seguretat i Defensa dins l'OTAN i la definició d'una estructura de comandament militar per a l'Aliança, radicalment reformada. Aquesta llarga llista constituïa la prova de la capacitat de l'OTAN per afrontar nous reptes sense detriment de les seves tasques tradicionals i de basar el futur en la seva demostrada capacitat de adaptar-se als canviants requisits de seguretat.

El procés d'evolució i transformació de l'OTAN va continuar a la Cimera de Praga de novembre de 2002²¹. En ella es va decidir l'ampliació de l'Aliança a set nous membres de l'Europa central i oriental, elevant a 26 el nombre de Aliats. Aquest procés d'ampliació culminaria amb la incorporació de Croàcia i Albània el 2009, fins a arribar als 28 membres actuals. Tan sols un any després, a la Cimera de Lisboa de 2010, es va adoptar el Nou Concepte Estratègic (NCE), després d'actualitzar aquest el 1999, pel que l'Aliança es prepara per afrontar els nous reptes globals del Segle XXI, com el terrorisme, la proliferació nuclear o els ciberatacs.

Des d'aleshores, els Aliats han centrat els seus esforços en donar forma i contingut als mandats continguts en el NCE. La Cimera de Chicago, celebrada al maig de 2012²², va consolidar aquests avenços i es va centrar al voltant de tres eixos de treball fonamentals per a l'Aliança: el desenvolupament de capacitats, la situació a l'Afganistan i la relació amb tercers estats.

²¹ Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord, OTAN. "*Transformació de la OTAN*". 2000.

²² Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord, OTAN. "*L'OTAN al segle XXI*". 2000.

4.3.1 El Nou Concepte d'Estratègia de l'OTAN de 1999

Un pas decisiu cap a la consolidació de l'intervencionisme unilateral per part de l'OTAN es va donar a l'abril de 1999, a l'aprovar a Washington el nou Concepte Estratègic amb motiu del 50è aniversari de la seva fundació i un mes després d'iniciar els bombardejos contra Sèrbia per la seva repressió cap als albanesos de Kosovo²³. Aquest document redefineix els objectius, mètodes i l'àmbit d'actuació de la nova OTAN de cara al futur. La transformació dels seus fins radica que l'OTAN passa dels merament defensius a assumir com a missió essencial el "defensar la seguretat i els valors democràtics dins i fora de les seves fronteres", incloent entre les seves comeses la lluita contra el genocidi, el terrorisme i les armes de destrucció massiva. Quant a l'àmbit d'actuació, aquest no es circumscriu als propis membres de l'organització i circumdants, sinó a una àmplia i imprecisa zona euroatlàntica, que inclouria gran part de l'hemisferi nord, zones que Rússia considera de la seva influència. En tercer lloc, i això és el més rellevant, en el Nou Concepte Estratègic l'OTAN²⁴ es reserva el dret d'actuar sense el permís exprés del Consell de Seguretat de Nacions Unides, entenent que n'hi ha prou amb no contradir la Carta de Nacions Unides o les resolucions del Consell. D'aquesta manera, l'OTAN ha consagrat el seu propi dret d'intervenció humanitària unilateral, transgredint la Carta de Nacions Unides²⁵ segons la qual els organismes regionals no aplicaran mesures coercitives sense l'autorització del Consell de Seguretat²⁶. La mateixa intervenció militar a Kosovo, que estava en plena execució sense l'aval del Consell mentre s'aprovava el Nou Concepte Estratègic, representava la seva materialització pràctica.

Aquests canvis que acabem de comentar són coherents amb un increment de la unipolaritat dels EUA com a única superpotència després de la fi de la Guerra Freda, palpable en diferents actuacions en què ha prevalgut per sobre de les Nacions Unides: el veto a la reelecció de Butros Gali, secretari general de les Nacions Unides entre gener 1992 i desembre 1996, per substituir-lo per un secretari general més dòcil Kofi Annan, la signatura dels acords de Dayton afavorida per Estats Units i no per les Nacions Unides, els bombardejos unilaterals de l'Iraq, etc.

²³ Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord, OTAN. "*Transformació de la OTAN*". 2000.

²⁴ Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord, OTAN. "*Transformació de la OTAN*". 2000.

²⁵ Organització de les Nacions Unides, ONU. *Carta de les Nacions Unides i Estatut de la Cort Penal Internacional*. 26 de juny 1945.

²⁶ Consell de Seguretat de les Nacions Unides. "*Funcions i Poders*". 1998.

El paper de les Nacions Unides sembla haver quedat relegat a un segon pla, tot i que la fi de la Guerra Freda i l'erosió del principi absolut de la sobirania estatal li auguraven un paper preponderant²⁷.

5. INTRODUCCIÓ HISTÒRICA

5.1 La província de Kosovo

La província de Kosovo situada a la península dels Balcans, al sud orient del continent europeu, amb capital a Pristina, ha estat en permanent focus de conflictes i inestabilitat a causa de les diferències existents entre els albanokosovars i els serbis. Tot i que els problemes de drets humans a Kosovo han tingut una llarga trajectòria, només els fets de 1998 van fer que la comunitat internacional intervingués en aquest conflicte, en primera instància per la via diplomàtica i en segona instància per la via militar. La crisi contemporània de Kosovo es va desenvolupar en dos conflictes que es van definir segons els actors i el tipus d'enfrontament produït entre aquests. El primer conflicte apareix entre les forces sèrbies i l'Exèrcit d'Alliberament de Kosovo-UÇK. Els drets històrics reclamats per la nació sèrbia i la composició demogràfica, que és en la seva majoria albanokosovar, van ser la base del conflicte. Els enfrontaments entre les dues parts es van estendre fins a finals de 1998 deixant conseqüències humanitàries visibles per als mitjans de comunicació i per tant, per la comunitat internacional. El segon conflicte es va donar entre l'exèrcit serbi i les forces militars de l'OTAN, va ser considerada com una intervenció amb motius humanitaris, dins dels límits d'un Estat reconegut²⁸. L'acció de l'Aliança, és a dir l'OTAN, es va desenvolupar sense el permís oficial del Consell de Seguretat de Nacions Unides (CSNU), conseqüència que suposà un estatus legal dubtós. A més a més, la campanya aèria com a estratègia militar de tal intervenció va desencadenar una sèrie de violacions, de drets humans, de proporcions majors.

La sobirania i el control de la província de Kosovo ha enfrontat durant generacions serbis i albanesos. Els problemes a la província de Kosovo no són nous, només els esdeveniments de febrer i agost de 1998 van fer que els mitjans de comunicació i la comunitat internacional es fixessin en aquest conflicte, eclipsat per la guerra de Croàcia i de Bòsnia-Hercegovina. Els serbis són majoritaris a Sèrbia i Montenegro, però a la província de Kosovo la majoria de la població és albanesa (d'aquí ve el concepte

²⁷ Chomsky Noam. *Pròleg Kosovo vist retrospectivament*. 2002. p.9-60.

²⁸ Escobar Morales, Luz Ángela. *Ex-Iugoslàvia, estabilitat postergada*. 2005. p.82.

demogràfic albanokosovar). Aquesta situació converteix els albanesos de Kosovo en minoria i majoria dins d'una mateixa realitat. Però aquesta realitat actual és la conseqüència d'un procés històric d'enfrontaments que es remunten als segles XIII i XIV²⁹. La història d'aquest territori és un focus de controvèrsia entre les dues comunitats. Per a cadascuna de les dues parts la història és molt diferent, ja que és precisament la història la que justifica els desitjos d'independència dels albanesos de Kosovo. Aquests reivindiquen la unitat de la nació albanesa (Kosovo, Macedònia i Albània), i la voluntat de control d'aquest territori, centre de la nació i de l'església ortodoxa sèrbia, per part del poder a Belgrad i dels serbis de Kosovo.

Per als serbis, la província de Kosovo té més importància simbòlica i religiosa que estratègica, tot i que no s'ha d'oblidar que les rutes comercials entre l'antiga Iugoslàvia i Macedònia, i entre Albània i Grècia passen per Kosovo, i tampoc les seves importants mines de carbó i de coure, que estan infrautilitzades. Segons la mitologia sèrbia, Kosovo és el bressol de la nació sèrbia, l'emplaçament del patriarcat ortodox serbi, fundat el 1346. L'església més important per a la fe ortodoxa sèrbia es troba a la ciutat de Pec, Kosovo.

Els albanesos de Kosovo també tenen forts llaços emocionals i històrics amb la província. Com descendents dels ilirians (2000 anys a. C.), es reivindiquen com el poble més antic dels Balcans i els pobladors originals de Kosovo. Aquesta versió és frontalment rebutjada pels serbis, que diuen que els albanesos musulmans van arribar a Kosovo durant la dominació de l'Imperi Otomà (1459-1912) provinents de l'actual Albània. Durant la dominació turca molts serbis van abandonar la província després de diverses revoltes fallides.

L'única cosa que podem considerar realment certa és que les dues comunitats viuen a Kosovo i que la població albanesa suposa la majoria d'aquesta (el 90% d'un total de 1.800.000 habitants, el 2002). L'origen d'aquesta nova fase del conflicte kosovar va tenir el seu origen en l'any 1988, quan una reforma constitucional promulgada per Slobodan Milosevic, llavors ja president de la República de Sèrbia, va deixar sense efecte l'estatus de província autònoma de Kosovo (efectiva des de l'entrada en vigor de la Constitució de 1974). Però per entendre la importància d'aquest fet és necessari fer un repàs a la història

²⁹ Werner Distler. *Kosovo Konflikt und Intervention*. 2014. p. 83.

recent de la inserció de Kosovo, primer a la Iugoslàvia de Tito i després a l'actual República Federal de Iugoslàvia (Sèrbia i Montenegro).

5.2 La crisi de Kosovo durant la Iugoslàvia del Mariscal Josip Broz “Tito” (1945-1980)

L'inici contemporani de la crisi de Kosovo té el seu origen en les reformes realitzada pel Mariscal Tito durant la República Socialista Federal Iugoslava (RSFY), que van determinar el 1974 una nova Constitució, la qual atorgaria a Kosovo un estatus d'autonomia que li permetria crear una separació institucional de Belgrad, sent la província autònoma socialista de Kosovo. Tot i que la província continuava sent oficialment part del territori de Sèrbia, aquesta comptava amb govern, parlament, sistema judicial i educatiu propis³⁰. La imposició de l'ordre per part del “titoïsme” va potenciar l'auge de sentiments nacionalistes, que van incrementar les tensions entre els albanokosovars i els serbis. El 1980 van succeir dues situacions que van portar a reprendre la violència a Kosovo. D'una banda la mort de Tito, qui representava la legitimació política de la RSFY. D'altra banda es va desenvolupar una crisi econòmica que va mostrar la impossibilitat de governar l'Estat federal, la qual cosa va ser utilitzada per Belgrad per pressionar sobre la vigència dels canvis constitucionals. A l'interior de Kosovo els albanokosovars demanaven ser reconeguts com una república federada, mentre els serbis pressionaven perquè Belgrad controlés la província. Això es va materialitzar en una massiva insurrecció que es va declarar antisèrbia i que va ser reprimida sagnantment. Paral·lelament a aquests esdeveniments, l'Acadèmia de Sèrbia de les Ciències va fer un memoràndum que recomanava l'anul·lació dels drets, que la Constitució de 1974 donava a la província de Kosovo, i cap a una crida per a la creació de la Gran Sèrbia³¹. Aquest memoràndum redactat per Dobrica Cosic (escriptor, polític i teòric nacionalista serbi), era una crítica oberta a les reformes realitzades per Tito i afirmava que aquesta política l'única cosa que buscava era disminuir el poder de Sèrbia en la RSFY. Això es convertiria posteriorment en la base de les idees que forjarien el nacionalisme serbi i l'augment de les tendències centralitzadores de Slobodan Milosevic.

³⁰ Aguirre, Mariano i Alberto Piris. *Guerra per Kosovo*. 1999. p.21.

³¹ Periòdic El País. “Nacionalista Panserbio”, 20 Juliol 1992.

5.3 L'era de Slobodan Milosevic: el retorn del nacionalisme serbi

El 1987 Slobodan Milosevic va ser nomenat president de la Lliga Sèrbia dels Comunistes i al maig de 1989 va aconseguir la presidència de la República de Sèrbia, en un ambient on cada dia guanyava més simpatitzants. Les reformes proposades per Milosevic sobre la intervenció de Belgrad a les disposicions polítiques, econòmiques, socials i de seguretat a la província de Kosovo, van ser aprovades en l'assemblea sèrbia i implementades pel parlament kosovar generant manifestacions i un augmentat de la tendència separatista de la població albanokosovar . Dins de les reformes que es van implementar es trobaven l'acomiadament de prop de 80.000 albanokosovars de càrrecs polítics i d'empreses estatals, així com la detenció arbitrària, fins i tot violenta i el control sobre l'educació i les llibertats culturals. L'evolució de les reformes va accentuar el distanciament entre les dues ètnies que habitaven la província, consolidant tres formes de discriminació: la discriminació de tipus *informal* amb amenaces verbals, la intimidació, la violència física, violacions, crema de cases i de collites, robatoris, manipulacions en el pagament d'impostos i venda de propietats robades; *institucional* caracteritzada per la selecció dels llocs de treball, on els alts càrrecs són ocupats pel grup dominant del moment, i finalment *ideològic*, amb maneig de mitjans de comunicació d'acord amb els interessos de cada un dels grups³².

Davant a aquesta situació els albanokosovars van reaccionar amb un boicot a les institucions sèrbies i una campanya no violenta liderada per Ibrahim Rugova. Es va crear clandestinament una entitat independent, anomenada la República de Kosovo. Amb aquesta declaració es buscava establir un sistema paral·lel i independent al serbi, encara que en la pràctica funcionava més de manera simbòlica que operativa a causa de la forta repressió que rebia la població albanokosovar per part de Belgrad.

La construcció del sistema paral·lel no només va ser a nivell polític, sinó també es va crear un sistema educatiu i sanitari, que van ajudar a cobrir les necessitats de la població albanesa de Kosovo. Tot i que el sistema va començar a finançar-se a través d'un impost que consistia que cada albanokosovar que es trobés vivint fora de la província tenia l'obligació de pagar el 3%³³ del seu sou a les reserves de la recentment creada República

³² Escobar Morales, Luz Ángela. *Ex-Iugoslàvia, estabilitat postergada*. 2005. p.75.

³³ Aguirre, Mariano i Alberto Piris. *Guerra per Kosovo*. 1999. p.33.

de Kosovo, això no arribava per mantenir les institucions del sistema paral·lel. Raó per la qual Rugova es va veure en la necessitat de negociar amb Milosevic l'Acord de Roma. Malgrat que es va aconseguir signar l'Acord, aquest mai es va implementar.

5.4 L'etapa tràgica (1990-1998)

Mentre Milosevic duia a terme la destrucció de l'autonomia de Kosovo, Belgrad va posar en marxa un procés de marginació cap a la resta de les repúbliques iugoslaves (una Iugoslàvia que s'acabaria dissolent el 1992). Aquest procés va consistir, en primer lloc, en bloquejar la rotació de la Presidència Federal i, en segon lloc, en anar destituint dels llocs clau de la Federació a tots aquells que no fossin serbis. Davant d'aquesta situació va ser insostenible la supervivència de la Federació. Al juny de 1991, Croàcia i Eslovènia van declarar la seva independència. Això va suposar l'inici de la guerra als Balcans i un dels episodis més vergonyosos d'Europa des de la Segona Guerra Mundial. Immediatament, l'exèrcit nacional iugoslau va començar a prendre posicions estratègiques a Croàcia i Eslovènia. A les declaracions d'independència de Kosovo, Croàcia i Eslovènia es van afegir les de Bòsnia- Hercegovina i de Macedònia. El desmembrament de la República Federal Socialista Iugoslava era ja un fet. Eslovènia i Croàcia van ser reconegudes com a països independents a principis de l'any 1992, mentre que Bòsnia-Hercegovina va haver d'esperar uns mesos. El reconeixement de Macedònia no va arribar fins al 1993. En resposta a les declaracions d'independència Sèrbia i Montenegro es van fusionar en un Estat: la República Federal de Iugoslàvia. El final de la guerra a Bòsnia-Hercegovina va arribar el 1995, amb la signatura dels acords de Dayton, EUA, per part dels caps de les tres parts implicades: Slobodan Milosevic, Franjo Tujman i Alija Izetbegovic.

Mentrestant, a Kosovo, després de proclamar la independència i la Constitució de la República de Kosovo³⁴ mitjançant el referèndum clandestí, els albanokosovars van decidir organitzar unes eleccions paral·leles pel seu Parlament i pel president. Aquestes eleccions van tenir lloc el 24 de maig de 1992. El Parlament clandestí de la República de Kosovo constava de 130 membres, 14 dels quals estan reservats als serbis de Kosovo (òbviament aquests catorze escons no es van ocupar a causa del boicot dels serbis a aquestes institucions paral·leles). Aquestes eleccions les va guanyar la Lliga Democràtica de Kosovo (LDK) amb el 76,4% dels vots, i el seu líder, Ibrahim Rugova, va ser triat

³⁴ Aguirre, Mariano i Alberto Piris. *Guerra per Kosovo*. 1999. p.27.

president. De fet, aquest Parlament no es va arribar a reunir mai, hi va haver un intent al juny de 1992, però la vigilància de la policia sèrbia ho va desaconsellar per seguretat.

Durant aquest període, febrer de 1989 - març de 1998, a la província de Kosovo va haver una espècie de guerra freda entre les dues comunitats i una separació institucional. Els albanesos de Kosovo van viure d'esquena a Sèrbia i a Belgrad. Els albanokosovars van optar per la no violència. El seu president, Ibrahim Rugova, no era partidari de la violència com a instrument. Rugova va fer seva la postura de Gandhi i Martin Luther King, és a dir, aconseguir els seus objectius sense utilitzar cap tipus de violència. La direcció dels albanokosovars va optar per construir institucions paral·leles a les de la República Federal Iugoslava. Aquesta política els va portar, no només a construir institucions polítiques i de govern pròpies, sinó que també van crear un sistema educatiu (que va arribar fins al nivell universitari) i sanitari paral·lel, i mitjans de comunicació en llengua albanesa (de ràdio i escrits). Està clar que aquesta política d'actuar com si visquessin en un Estat independent va ser més simbòlica que operativa. Evidentment, les dificultats i la repressió del Govern de Belgrad van ser una constant, sobretot si tenim en compte que el règim de Milosevic no era precisament un exemple de respecte dels drets humans i de les minories. Un informe del Departament d'Estat dels Estats Units³⁵ (no molt sospitosos de donar suport a grups insurgents o independentistes) de 1997, parlava de contínues violacions dels drets humans a la província de Kosovo. Violència política, incloent assassinats i tortures per part de les forces policials, detencions arbitràries i obtenció de "confessions" després d'interrogatoris amb tot tipus de maltractaments, registres il·legals en domicilis, etc.

Tot i això, durant vuit anys, el Govern de Belgrad es va abstenir sempre d'utilitzar la violència directa (l'Exèrcit) per posar fi a aquesta política independent dels albanokosovars. Cal tenir en compte que fins a 1996, l'atenció de Belgrad va estar principalment en les guerres de Croàcia i de Bòsnia-Hercegovina.

Després de sis anys, la majoria dels estudiants albanesos de primària tenien accés a un sistema educatiu propi en llengua albanesa, també una bona part dels estudiants de secundària tenien aquesta possibilitat. En l'àmbit universitari la situació era molt precària, els alumnes havien d'estudiar en garatges o a les mesquites, a més a més, el títol universitari no era reconegut per ningú. Durant 1998 van sortir els primers metges formats totalment dins el sistema paral·lel. Aquest sistema paral·lel es va fer necessari perquè el

³⁵ Escobar Morales, Luz Ángela. *Ex-Iugoslàvia, estabilitat postergada*. 2005. p.76.

sistema educatiu oficial (serbi) no tenia en compte la possibilitat d'estudiar en llengua albanesa i perquè la visió de la història i de la seva realitat no es corresponia amb la visió dels albanesos de Kosovo. Pel que fa al sistema de salut, va ser implantat per les mateixes raons que el sistema educatiu. Tots els metges albanesos van ser acomiadats als hospitals del sistema oficial, i molts albanesos de Kosovo eren reticents a l'hora d'anar a un metge serbi. El sistema sanitari paral·lel comprenia la Xarxa d'Assistència de la Societat Mare Teresa (que era albanesa, nascuda a Macedònia) que donava assistència sanitària a 57.000 famílies, i 92 petites clíniques distribuïdes per tot el territori de Kosovo³⁶. Tant l'assistència sanitària com els medicaments eren de caràcter gratuït. També algunes organitzacions internacionals han dut a terme campanyes de vacunació, totes elles aprovades pel Govern de Belgrad.

Els albanesos de Kosovo estan molt orgullosos del que va ser el seu sistema paral·lel, però ni el sistema educatiu ni el sanitari podien cobrir totes les necessitats de la població albanokosovar. Aquestes necessitats no es poden cobrir només amb voluntat, calen molts recursos.

Al setembre de 1996, després d'unes negociacions entre Milosevic i Rugova, propiciades per la Comunitat de Sant Egidi (organització depenent del Vaticà) a Roma, es va arribar a un acord (signat per separat) per solucionar la qüestió del sistema educatiu (Acord de Roma)³⁷. Aquest acord pretenia fer possible el retorn dels estudiants albanesos a les escoles oficials. La veritat és que aquest acord no es va poder implementar. En el mateix any 1996, apareixen en l'escena kosovar dos actors de vital importància; els estudiants i l'exèrcit d'Alliberament de Kosovo. Els estudiants albanesos es comencen a organitzar i fruit d'això, la Unió d'Estudiants Independents organitza la primera manifestació a l'agost de 1997. A l'octubre del mateix any una protesta pacífica va mobilitzar més de 20.000 estudiants a Pristina i a altres ciutats de Kosovo. És simptomàtic que aquestes manifestacions es fessin en contra del desig de Rugova, que ja començava a ser qüestionat per alguns sectors dels albanesos de Kosovo. Aquestes manifestacions dels estudiants no eren més que el resultat de la frustració per la no-implementació de l'Acord de Roma, i la demostració que ells no tenien tanta paciència com Rugova.

³⁶ Aguirre, Mariano i Alberto Piris. *Guerra per Kosovo*. 1999. p.33.

³⁷ Aguirre, Mariano i Alberto Piris. *Guerra per Kosovo*. 1999. p.34.

El segon element important a tenir en compte, el febrer de 1996, és l'Exèrcit d'Alliberament de Kosovo (les seves sigles en albanès són UCK)³⁸. En un primer moment actuen com un grup terrorista i realitzen alguns atemptats. Els dies 10 i 11 de setembre de 1997, l'UCK va fer la seva demostració més espectacular. En només quatre hores va dur a terme deu accions coordinades en un radi de 150 km contra casernes i vehicles de la policia sèrbia. Aquestes accions van deixar clar que l'UCK era un grup ben organitzat, capaç de dur a terme accions complexes en situacions difícils. A més, el radi d'actuació va donar una idea de la seva presència al territori. Però no és fins al novembre de 1997, quan es donen a conèixer en públic en el funeral d'un albanès de Kosovo assassinat a trets per la policia sèrbia. De fet, durant molt de temps ningú tenia clar qui i quants eren i com es va formar. El UCK va intensificar la seva campanya d'atemptats al desembre de 1997³⁹.

Els líders de la comunitat albanesa de Kosovo, Ibrahim Rugova de l'LDK i Adem Demaci del PPK (Partit Parlamentari de Kosovo) van reaccionar de forma diferent davant l'aparició d'aquest actor armat. Rugova va rebutjar reconèixer l'existència de l'UCK, però va dir que en el cas que existís una radicalització dels albanesos de Kosovo, seria només com a conseqüència de l'ocupació sèrbia i de la inactivitat de la comunitat internacional, i es va desmarcar així de totes les accions del suposat UCK. Per la seva banda, el PPK sí que va acceptar la seva existència. Fins i tot el seu líder, Adem Demaci, va dirigir una carta oberta a l'UCK demanant a aquest que decretés una moratòria, és a dir donar més temps, en la lluita armada per donar l'oportunitat als serbis de reconsiderar la seva posició i renegociar la inserció de Kosovo a la República Federal Iugoslava. Cal dir que la retòrica més proactiva de Demaci no es corresponia amb la realitat de les accions. L'excusa de Demaci era que qualsevol acció contundent (no violenta) era bloquejada per la LDK. La idea més original de Demaci és el projecte de "Balkania", que consisteix en una associació d'estats sobirans entre Sèrbia, Montenegro i Kosovo. El projecte, però, no explica com s'arribaria a aquesta situació, és a dir, com es passaria de ser víctimes de la policia sèrbia a conformar un Estat sobirà. En qualsevol cas, cap de les dues circumstàncies va succeir, ni els serbis van reconsiderar la seva posició, ni el l'UCK va decretar un alto el foc. Al gener de 1998, l'UCK va assassinar un membre serbi d'un Consell Municipal.

³⁸ Ignatieff. *Guerra virtual. Més enllà de Kosovo*. 2003. p.18

³⁹ Escobar Morales, Luz Ángela. *Ex-Iugoslàvia, estabilitat postergada*. 2005. p.77.

A principis de 1998, l'UCK continuava sent un enigma, però molts analistes; bàsicament implicats en aquest cas: *International Crisis Group* (una organització no governamental, fundada el 1995, dirigida a la resolució i prevenció de conflictes armats internacionals. ICG combina el treball d'especialistes en el terreny i les tasques de sensibilització des les seves seus, ubicades en els quatre continents) afirmen que el naixement i enfortiment d'aquesta grup armat va ser fruit, d'una banda, de l'opressió dels serbis a Kosovo, i per una altra, de la infructuosa política de la no violència duta a terme per Ibrahim Rugova i de la inoperativitat de la comunitat internacional⁴⁰. Un altre factor que va afavorir l'enfortiment de l'UCK va ser la crisi que havia patit la veïna Albània a la primavera de 1997. Durant la crisi albanesa, molt material militar de l'exèrcit albanès es va perdre i va anar a parar en moltes ocasions a l'UCK, però a més, mentre l'exèrcit albanès es concentrava a Tirana i a les grans ciutats, l'UCK es va poder moure amb més llibertat per la frontera del nord d'Albània. Fruit de tot això, l'UCK va millorar considerablement la seva mobilitat i el seu potencial bèl·lic. L'únic cert és que l'aparició de l'UCK va demostrar que existien formes diferents a les de la Lliga Democràtica de Kosovo (LDK) de veure i afrontar la crisi.

5.5 Febrer de 1998

El febrer de 1998, la policia sèrbia va dur a terme una operació contra els independentistes albanesos de Kosovo a la regió de Drenica, al triangle format pels municipis de Skenderaj, Klina i Gllgovc. Amb aquesta operació, Milosevic volia acabar amb els membres més actius de l'UCK. En aquesta operació van morir unes 80 persones, es van cremar cases i es va provocar l'èxode de civils desarmats de molts pobles de la zona. Entre les víctimes de l'operació de la policia sèrbia hi va haver dones i nens. Això va provocar un efecte contrari al desitjat per Milosevic. No només no va aconseguir acabar amb el moviment, sinó que va ser després d'aquesta acció quan l'UCK va començar a rebre el suport d'una part important de la població albanesa de Kosovo⁴¹. De la mateixa manera, això va augmentar el ritme d'adhesions a l'UCK i, per tant, va augmentar el seu nombre d'efectius. Segons International Crisis Group, el sentiment de molts albanesos de Kosovo era que almenys tenien un exèrcit decidit a lluitar per la seva causa. Alhora, aquesta acció també va provocar fortes manifestacions en els carrers de Pristina en contra de la violència, per part dels estudiants. Ja en aquells moments la política pacifista de Rugova era discutida,

⁴⁰ Bernard Adam. *Informe sobre el conflicte i la guerra de Kosovo*. 1999. p. 23.

⁴¹Chomsky Noam. *Pròleg Kosovo vist retrospectivament*. 2002. p.21.

però després dels fets de febrer a Drenica, la seva posició es va tornar encara més feble. Cal recordar que ja a l'octubre de 1997, els estudiants de la Unió Independent d'Estudiants (UPS) van convocar manifestacions desobeint les consignes del LDK de Rugova⁴².

Com a resposta als esdeveniments de la zona de Drenica la comunitat internacional va començar a reaccionar. En una reunió el 9 de març de 1998 a Londres, del Grup de Contacte per a l'antiga Iugoslàvia (ministres d'Afers Exteriors d'Alemanya, França, Itàlia, la Federació Russa, del Regne Unit i dels Estats Units) va fer una crida a Milosevic per que comencés negociacions amb els albanesos de Kosovo. El Govern de Belgrad va estar d'acord, però va rebutjar qualsevol tipus de mediació internacional. Ibrahim Rugova, per la seva banda, sostenia una posició contrària. Estava disposat a parlar amb Milosevic, però sempre que intervingués un mediador internacional⁴³. No obstant això, el 24 de març, Rugova va tenir preparat al seu equip negociador format per quinze persones (G-15), encara que en la pràctica van ser tretze. Adem Demaci, líder del PPK, es va negar a participar i Bujar Bukoshi (autoproclamat primer ministre de la República de Kosovo a l'exili) tampoc va ser-hi present.

Durant els mesos d'abril i maig de 1998, la diplomàcia d'EUA va intentar fixar una reunió entre Rugova i Milosevic. Finalment, aquesta reunió va tenir lloc el 14 de maig a Belgrad. Aquesta reunió es va fer sense que el G-15 (G-13) fos informat. En protesta per aquesta circumstància Hydajet Hyseni (membre de la facció més radical del LDK) i Bujar Dugolli (representant dels estudiants) van abandonar el grup negociador. L'única cosa positiva que va sortir d'aquella reunió va ser el compromís de fer-ne d'altres. Però mentre tot això passava, l'ofensiva de la policia sèrbia continuava a Kosovo. El 26 de maig de 1998, la Unió Europea va prohibir les inversions a Sèrbia com a mesura de pressió sobre Milosevic⁴⁴. Alhora, Rugova va iniciar una gira diplomàtica que el va portar a Estats Units i a les principals capitals europees, aquesta actitud de Rugova el va portar a distanciar-se encara més de la població albanesa de Kosovo.

Al juny de 1998, Slobodan Milosevic va fer un viatge a Moscou. Durant aquest viatge, el Govern rus va pressionar a Milosevic perquè acceptés la presència d'observadors internacionals. La pressió de la comunitat internacional (política, però sobretot econòmica) cap a Rússia va fer efecte. Milosevic va acceptar la presència d'una missió

⁴² Escobar Morales, Luz Ángela. *Ex-Iugoslàvia, estabilitat postergada*. 2005. p.77.

⁴³ Ignatieff. *Guerra virtual. Més enllà de Kosovo*. 2003. p.20

⁴⁴ Ignatieff. *Guerra virtual. Més enllà de Kosovo*. 2003. p.20

d'observació i va prometre no posar impediments als seus moviments. La missió va començar el 6 i juliol de 1998 a Pristina sota el nom de Missió d'Observació Diplomàtica a Kosovo, formada per diplomàtics acreditats a Belgrad.

5.6 Agreujament de la crisi, divisions entre els albanokosovars

És en aquest context on la importància política de l'UCK es va fer impossible d'ignorar. La postura de Rugova i l'ofensiva de la policia sèrbia va fer que la posició de la població albanesa de Kosovo es radicalitzés. Fruit d'aquesta circumstància, el diplomàtic Richard Holbrook, enviat especial d'EUA, va intentar mantenir contactes amb els comandaments de l'UCK. La primera trobada va tenir lloc a la localitat "alliberada" de Junik el 24 de juny de 1998. En aquesta reunió Robert Gelbard, diplomàtic i ex ambaixador d'EEUU, va intentar que l'UCK reconegués el lideratge de Rugova a canvi de participar en les negociacions. Uns dies més tard, el 29 de juny de 1998, neix a Pristina un nou partit encara que amb protagonistes coneguts. El nou partit, el Moviment Democràtic Albanès (Levizja Demokratike Shqiptare) és presentat a Pristina pel seu president Rexhep Qosja (Fòrum dels Intel·lectuals Albanesos de Kosovo, pel seu vicepresident Hydajet Hyseni, antic membre de la facció radical de l'LDK) i pel seu secretari general Mehmet Hajrizi⁴⁵. Els dos últims, antics aliats de Rugova.

Rugova, cada vegada més sol i aïllat, va convidar a Demaci i Qosja a una reunió el 15 de juliol, després d'expressar la seva voluntat d'arribar a un acord per a compartir el liderat dels albanesos de Kosovo. Demaci i Qosja van proposar a Rugova la possibilitat de crear un Consell de Salvació Nacional, presidit per ell, però on tingués participació l'UCK. Rugova va rebutjar aquesta possibilitat. En aquells moments, ni l'oposició a Rugova ni l'UCK reconeixien l'autoritat del Parlament escollit en les eleccions clandestines de 1992.

El 13 d'agost, Rugova va presentar un nou equip negociador format per cinc persones, totes elles, excepte Fehmi Agani (facció moderada del LDK)⁴⁶. Aquest nou equip negociador va rebre el suport del mediador d'Estats Units, el diplomàtic Christopher Hill. Un cop més, els Estats Units tornava a apostar per la figura de Rugova com a interlocutor en la solució del conflicte. El mateix dia, membres de l'UCK van fer públic el document "Declaració Política núm. 7", en el que Adem Demaci era nomenat representant polític de l'UCK en la creació de les institucions de Kosovo.

⁴⁵ Ignatieff. *Guerra virtual. Més enllà de Kosovo*. 2003. p.17-18.

⁴⁶ Escobar Morales, Luz Ángela. *Ex-Iugoslàvia, estabilitat postergada*. 2005. p.78.

5.7 Estiu 1998 – Intervenció de l'OTAN al 1999

Durant tot l'any 1998, el govern serbi va denunciar 83 incursions il·legals d'individus armats des de la veïna Albània i enfrontaments amb la policia fronterera. El Govern serbi també va acusar les autoritats d'Albània de permetre el rearmament i entrenament dels guerrillers de l'UCK (els quals denominava terroristes) al seu territori, concretament a la zona fronterera de Tropoja, Bajram Curri i Has. El Govern de Belgrad va argumentar que l'UCK estava format majoritàriament per mercenaris d'Albània, Aràbia Saudita, Iemen, Afganistan, musulmans de Bòsnia i de Croàcia. Però clar, aquesta era la versió oficial del govern serbi. Tampoc s'ha d'oblidar, però, que l'UCK era un grup armat que utilitzava la força per aconseguir els seus objectius i, per tant, susceptible de cometre fets i accions denunciables⁴⁷.

A mitjans del mes de juliol, l'UCK va fer públic que ja controlava el 40% del territori de Kosovo. Aquesta informació no va poder ser verificada, ja que les autoritats sèrbies no van deixar entrar observadors al territori. Segons informacions de persones presents en el territori en el mes de juliol, és veritat que l'UCK controlava molts pobles petits, però eren pobles aïllats on no arribava la policia sèrbia, i on la presència de l'UCK es limitava a la presència de dos o tres soldats armats. Fins aquell moment, les accions de l'UCK es podien comptar per èxits. Va ser en el mateix mes de juliol, el dia 18, després de l'atac per part de l'UCK a la localitat de Orahovac, quan la policia i l'exèrcit serbi van desencadenar una ofensiva militar en tota regla, amb la qual van reconquerir tot el terreny que havien deixat conquerir a l'UCK. A finals d'agost, Adem Demaci, representant polític de l'UCK, va admetre que havien comès un greu error en la seva estratègia. La política de defensar territori conquerit davant un exèrcit potent i preparat com el serbi va resultar un intent estèril. Demaci va dir que en el futur l'UCK adoptaria la "clàssica tàctica de la lluita de guerrilles"⁴⁸.

L'ofensiva de la policia i l'exèrcit serbi es va estendre des de juliol fins a octubre de 1998. És en aquestes circumstàncies quan el conflicte a Kosovo va derivar en l'opció de la guerra. Les conseqüències d'aquesta escalada militar a Kosovo va perjudicar, una vegada més, la població civil desarmada. Segons un informe de l'Alt Comissionat de Nacions Unides per als Refugiats, l'ACNUR, de l'1 de setembre de 1998, el total de desplaçats i

⁴⁷ Chomsky Noam. *Pròleg Kosovo vist retrospectivament*. 2002. p.9-60.

⁴⁸ Chomsky Noam. *Pròleg Kosovo vist retrospectivament*. 2002. p.9-60.

refugiats albanokosovars era de 241.700 persones. 170.000 desplaçats a l'interior de Kosovo, 35.000 a Montenegro, 20.000 a la resta de Sèrbia, 4.700 refugiats a Bòsnia-Hercegovina, 14.000 a la veïna República d'Albània i 1.000 a Macedònia⁴⁹. Molts d'aquests refugiats i desplaçats estaven disseminats per la frontera albano-kosovar i a l'interior de Kosovo en condicions on la supervivència era complicada, sobretot per a la gent gran i els nens, que eren la majoria. L'ACNUR diu que el nombre aproximat d'aquests desplaçats era de 100.000. Molts d'aquests refugiats es veien impossibilitats per tornar a casa, a causa de la política de "terra cremada" que va dur a terme l'exèrcit serbi. Segons l'ACNUR, s'estima que 15.000 cases van ser destruïdes. A més, totes aquestes famílies, la majoria agricultors, no van poder conrear els seus camps per la fugida, cosa que va fer que les seves perspectives fossin més dures en cas d'un hipotètic retorn. El 22 d'agost de 1998, el cap de l'ACNUR a Pristina, Eduardo Arbreja, va denunciar la perillositat dels treballs de distribució de l'ajuda humanitària a aquests desplaçats. Va afirmar que el nerviosisme dels rebels ja havia provocat situacions molt tenses i que en ocasions la policia sèrbia impedia aquesta distribució amb la intenció d'evitar la presència de testimonis incòmodes de la seva ofensiva.

El 27 d'agost, el ministre d'Afers Exteriors francès, Hubert Vedrine, va dir en una entrevista al diari Le Figaro, que tant els Estats Units com la resta dels països europeus estaven preparats per a una intervenció militar⁵⁰. Les possibilitats de dur a terme una negociació amb garanties eren molt escasses. La classe política dels albanokosovars estava molt dividida, i les seves faccions armades dispersades pel territori i sense cap control polític. No obstant això, Hubert Vedrine va dir que esperarien els resultats dels treballs de mediació sobre el terreny de Christopher Hill. A mesura que passaven els dies la idea d'una intervenció militar anava prenent cos.

La impossibilitat de trobar interlocutors vàlids a Kosovo, la catàstrofe humanitària dels refugiats i la por que la guerra es generalitzés a Albània i Macedònia, i potencialment a Grècia, Bulgària i Turquia, va fer que l'OTAN amenacés a Sèrbia amb una intervenció militar. Segons Javier Solana⁵¹, secretari general de l'OTAN, la Resolució del Consell de Seguretat de Nacions Unides 1199 (1998) habilitava a l'Aliança a amenaçar, i fins i tot a

⁴⁹ ACNUR. *La Situació dels Refugiats al Món 2000, Cinquanta anys d'acció humanitària*. p.258.

⁵⁰ Ignatieff. *Guerra virtual. Més enllà de Kosovo*. 2003. p.20.

⁵¹ Solana Javier. "Speaking Points to the Press". 25 de Novembre 1999.

utilitzar la força, per mantenir la pau i l'estabilitat a la regió⁵². Altres persones, especialistes en dret internacional no comparteixen aquesta visió de Javier Solana. La intervenció militar de l'OTAN no es va produir finalment en aquest moment, però sí més tard, al març de 1999⁵³. El dret internacional estipula clarament que qualsevol intervenció armada d'aquest tipus ha de ser ordenada i admesa pel Consell de Seguretat de les Nacions Unides (capítol IV de la Carta de les Nacions Unides)⁵⁴, i en cap cas mitjançant una decisió unilateral d'un país o d'una Organització Internacional Armada. Per tant, des d'aquest punt de vista, la resolució abans esmentada (1199) no habilita a l'OTAN, en cap dels seus paràgrafs, a prendre unilateralment la decisió de posar en marxa una operació militar.

6. LA COMUNITAT INTERNACIONAL IMMERSA EN EL CONFLICTE

6.1 La Resolució 1199 del 1998 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides

Les primeres referències de la comunitat internacional al conflicte de Kosovo sempre van estar emmarcades per la denúncia de la situació dels drets humans a la zona. Una de les moltes condicions que havia de respectar el règim de Milosevic, si volia deixar d'estar sancionat internacionalment, era precisament el restabliment de l'autonomia de la província de Kosovo i garantir l'equitat entre els diferents grups ètnics.

L'ús excessiu i indiscriminat de la força per part de Sèrbia contra la població civil albanesa de Kosovo i el desplaçament de més de 230.000 persones de les seves cases⁵⁵, van generar que la comunitat internacional reaccionés davant de la crisi amb l'aprovació de la Resolució 1199 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides (CSNU) el setembre de 1998, que afirmava que les autoritats sèrbies havien d'accedir a un alto al foc i a la retirada parcial de les tropes de Kosovo.

Des del principi Milosevic va rebutjar qualsevol tipus d'intervenció internacional. No obstant això, hi havia tres raons que van fer que Milosevic cedís: les pressions de la Unió Europea que prohibien les inversions a Sèrbia, la influència de Rússia sobre Sèrbia i l'amenaça d'una intervenció militar per part de l'OTAN. Amb la qual cosa, Milosevic va

⁵² Estimacions del Secretari General de les Nacions el Sr. Kofi Annan. Consell de Seguretat de les Nacions Unides. *"Resolució 1199"*. 1998.

⁵³ ACNUR. *La Situació dels Refugiats al Món 2000, Cinquanta anys d'acció humanitària*. p.258.

⁵⁴ Organització de les Nacions Unides, ONU. *Carta de les Nacions Unides i Estatut de la Cort Penal Internacional*. 26 de juny 1945.

⁵⁵ Consell de Seguretat de les Nacions Unides. *"Resolució 1199"*. 1998. Document Electrònic.

acceptar el desplegament a Kosovo d'una missió de verificació integrada per inspectors desarmats: la institució responsable dels inspectors era l'Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa (OSCE)⁵⁶. Aquesta organització esta composta per 57 Estats membres, encara que es tracta d'una organització europea, també forma part dels instruments dels Estats Units d'Amèrica. De fet, els inspectors a Kosovo estaven dirigits per William Walker, un experimentat diplomàtic nordamericà. L'OSCE tenia la missió de verificar el compliment de la resolució 1199 del 1998 del CSNU. Alhora Richard Holbrook, encarregat de donar forma a la política dels Estats Units a tota la zona del sud d'Europa, que s'estenia des dels Balcans fins Grècia i Turquia (deu el seu prestigi a l'èxit de les negociacions que van concloure en els acords de Dayton l'any 1995 i mitjançant els quals va concloure la guerra de Bòsnia), continuava reunint esforços mediadors per intentar acostar dues posicions aparentment irreconciliables⁵⁷. No obstant això, tot i haver aconseguit l'acord d'alto el foc i la retirada de l'exèrcit serbi, el règim de Belgrad no va trigar a deixar clar que aquest acord era només una sortida a l'amenaça del bombardeig per part de l'OTAN i no la seva voluntat política. "El paper mediador internacional en l'assoliment dels acords estaria condemnat al fracàs, en tractar de resoldre la crisi sense la presència de l'altre i sota pressions i contradiccions de maneig de l'autonomia kosovar, *condition sine qua non* en les negociacions"⁵⁸. Malgrat l'optimisme de la Unió Europea i dels EUA en l'acord assolit, aquest va fracassar.

El cessament del foc només va servir perquè la guerrilla albanesa es reorganitzés, es rearmés i preparés una nova ofensiva. La missió d'observació europea va expressar, el desembre del 1998, la seva preocupació per la intensificació de les accions militars a Kosovo, "deixant clar que la creixent activitat de l'UÇK havia produït un augment de la presència de les forces de seguretat sèrbies a la regió"⁵⁹. El UÇK no tenia la intensió de negociar i de fet declaraven públicament el propòsit d'implicar els països de la Unió Europea i als Estats Units en la crisi amb la finalitat que aquests donessin suport a l'autonomia o a la independència de Kosovo. Com ho va declarar el líder de l'UÇK Hashim Thaçi a la BBC: "*Entenem que les accions armades produiran represàlies contra la població civil i com més civils siguin assassinats, majors seran les possibilitats d'una*

⁵⁶ Ignatieff. *Guerra Virtual. Més enllà de Kosovo*. 2003. p. 19.

⁵⁷ Ignatieff. *Guerra Virtual. Més enllà de Kosovo*. 2003. p. 17.

⁵⁸ Escobar Morales, Luz Ángela. *Ex-Iugoslàvia, estabilitat postergada*. 2005. p.75.

⁵⁹ Chomsky Noam. *Pròleg Kosovo vist retrospectivament*. 2002. p.21.

intervenció, en el sentit que la brutal reacció sèrbia, ben publicada, hauria d'afavorir el suport occidental a una intervenció militar"⁶⁰.

Així va ser com a finals del 1998, el conflicte es va reprendre novament a Kosovo amb l'assassinat de 31 guerrillers kosovars per part de les forces sèrbies, que tractaven d'arribar a Kosovo creuant la frontera amb Albània; dues hores després, dos pistolers emmascarats van penetrar en un bar a la ciutat de Pec i van disparar a totes les direccions, matant a quatre adolescents serbis⁶¹. Després d'aquest episodi, els serbis, a poc a poc, van anar tornant a prendre posicions a Kosovo, sense que importés que això suposava una violació de l'Acord del 13 d'octubre que va evitar la intervenció militar de l'OTAN.

A principis de gener del 1999, la situació va esclatar novament amb el descobriment d'una nova matança col·lectiva a la ciutat de Raçak, al centre de Kosovo, la qual va ser àmpliament divulgada pels mitjans de comunicació d'Europa i dels EUA. Durant la inspecció sobre el terreny que va dur a terme la Missió de Verificació de l'OSCE, que va responsabilitzar-ne les forces de seguretat sèrbies, que no van negar-ne la culpabilitat i van assegurar que eren terroristes i que havien mort com a conseqüència dels enfrontaments armats. Addicionalment, Milosevic va decretar l'expulsió de William Walker (cap de la Missió de verificació) de Kosovo. Aquest fet va ser interpretat per part de la comunitat internacional com un desafiament, que obligava a recordar a Milosevic que el pla d'intervenció de l'OTAN podia ser activat en qualsevol moment. Finalment, Milosevic va cedir i va retirar l'expulsió del cap de la missió de l'OSCE i va tornar a acceptar el desplegament dels observadors. Tot i això, els incidents armats no es van aturar i les violacions contra els civils van augmentar per les dues parts del conflicte.

6.2 De la Sortida Diplomàtica a la Intervenció

La crisi de Kosovo es va complicar cada vegada més creant un fort interès per part de la comunitat internacional, qui temia per l'estabilitat de la regió. D'aquesta manera el 29 de gener del 1999 es van reunir a Londres els ministres d'Afers Exteriors del Grup de Contacte per a l'Antiga Iugoslàvia, que reunia als països dels EUA, Regne Unit, França, Itàlia, Alemanya i Rússia. El Grup de Contacte va acordar donar un ultimàtum als serbis i als albanokosovars per trobar una solució definitiva a la crisi. A partir d'aquesta data, el

⁶⁰ Chomsky Noam. *Pròleg Kosovo vist retrospectivament*. 2002. p.21.

⁶¹ Ignatieff. *Guerra Virtual. Més enllà de Kosovo*. 2003. p. 23.

govern serbi i l'UÇK tenien 21 dies per arribar a un acord, si no ho feien la intervenció militar internacional a Kosovo seria inevitable. Sota aquesta forta pressió el Grup de Contacte va reunir a la localitat francesa de Rambouillet les autoritats de Belgrad, el representant del Govern de Kosovo Ibrahim Rugova i els representants de l'UÇK.

A Rambouillet es van presentar dues propostes diplomàtiques per posar fi a la crisi: una era l'acord redactat pel Grup de Contacte i la segona era la proposta de sèrbia, formulada a "l'Esborrany de l'Acord Revisat"⁶², que mai es va tenir en compte. Les negociacions es van portar a terme, abordant en primera instància, les disposicions polítiques, és a dir l'estatut d'autonomia de la província que assegurava la completa igualtat de tots els ciutadans i comunitats ètniques. Belgrad va acceptar totes les disposicions polítiques, ja que en cap moment posaven en qüestió la integritat territorial de la República Federal Iugoslava. Les reticències es van donar per part dels albanokosovars pel fet que el text no feia referència ni a l'autodeterminació ni a la independència que eren els seus principals objectius, però aquests van acabar cedint i van acceptar l'estatus d'autonomia. Aquest va ser considerat com un període transitori de tres anys, després dels quals es decidiria l'estatus final de la província⁶³.

El problema d'aquestes negociacions es va donar l'últim dia, quan es va presentar l'esborrany final de l'Acord, amb clàusules afegides posteriorment (Apèndix B) que implicaven una pèrdua de sobirania de Sèrbia i que pel que semblava s'incloïa per imposició dels EUA. A continuació es cita el fragment: *Capítol VII, Apèndix B, punt 8: El personal de l'OTAN gaudirà, juntament amb els seus vehicles, vaixells, avions i equips, de lliure circulació i accés sense restriccions a tot el territori de la RFI, incloent l'espai aeri i les aigües territorials. Això ha d'incloure la no limitació al dret d'acampar, maniobrar, allotjar i utilitzar qualsevol àrea o instal·lació requerida per al suport, entrenament i operacions.*⁶⁴

Per al govern Serbi era difícil d'acceptar la condició que l'acord fos implementat sota la supervisió d'una força armada com l'OTAN, a causa que Sèrbia no era un país membre d'aquesta organització i a més a més, històricament sempre havia estat un gran aliat rus. La inclusió de l'Apèndix B va suposar la impossible acceptació per part de Milosevic, que

⁶² Chomsky Noam. *Pròleg Kosovo vist retrospectivament*. 2002. p.39.

⁶³ *Anàlisi de Kosovo de la Matança de Raçak al Palau de Rambouillet*. Document Electrònic.

⁶⁴ *Anàlisi de Kosovo de la Matança de Raçak al Palau de Rambouillet*. Document Electrònic.

des del ressorgiment del nacionalisme serbi buscava mantenir la sobirania de Sèrbia sobre tot el territori de la RFI. A més a més, només es pretenia aplicar l'apèndix a Kosovo i no a tot el territori de la RFI, com es va aplicar finalment després dels bombardejos.

Finalment, les rondes de negociació van acabar sense un acord total entre les parts: els albanokosovars van signar de manera unitària l'Acord de Rambouillet renunciant al seu principal objectiu: la independència; i la delegació sèrbia va acceptar totes les propostes polítiques, però va rebutjar la presència de tropes internacionals sota el comandament de l'OTAN i la retirada total de les forces de seguretat sèrbies de la província de Kosovo.

Amb aquest malaguanyat acord es va perdre l'última oportunitat de resolució de la crisi per via diplomàtica i es va haver de passar a la intervenció militar de l'OTAN a Kosovo.

Mentre es van desenvolupar les converses a França, els combats i el desplaçament de persones van continuar succeint de manera massiva, malgrat l'optimisme del Grup de Contacte que li sol·licitava a l'ACNUR que planifiqués el retorn dels refugiats i els desplaçats. Amb el frustrat Acord, no només no es va poder donar el retorn sinó que es va donar la major expulsió massiva i simultània de població civil a Europa des de la Segona Guerra Mundial.⁶⁵

Diversos investigadors conclouen que l'Acord de Rambouillet va estar condemnat al fracàs des del seu inici, no només per la controvèrsia que suposava l'Apèndix B, sinó per l'absència de qualsevol referència de les Nacions Unides i a la insistència en què les operacions haurien de ser dutes a terme exclusivament sota els auspicis de l'OTAN, dirigida per l'OTAN i com l'OTAN volgués⁶⁶. No obstant això, per Christopher Hill, enviat especial dels Estats Units per a Kosovo, la negociació no estava destinada al fracàs, ja que se li estaven oferint grans incentius a Milosevic, qui conservaria la sobirania sobre la província i veuria desarmat al seu mortal enemic l'UÇK, a canvi que permetés el desplegament de tropes de l'OTAN. En paraules textuais “si Milosevic hagués signat l'acord, s'hagués ofert al poble serbi un camí aclarit cap a Occident”⁶⁷. El problema estava en que a Milosevic no li atreia la idea del camí occidental basat en la democràcia i el lliure mercat. A més a més, per a l'electorat anti-occidental de Milosevic, qualsevol acord que

⁶⁵ Ignatieff. *Guerra Virtual. Més enllà de Kosovo*. 2003. p. 40.

⁶⁶ Chomsky Noam. *Pròleg Kosovo vist retrospectivament*. 2002. p.42.

⁶⁷ Ignatieff. *Guerra Virtual. Més enllà de Kosovo*. 2003. p. 46.

es signés amb els membres occidentals de l'OTAN o l'UÇK, hagués estat considerat una traïció a la pàtria.

Per tant, es pot afirmar que el fracàs de la sortida diplomàtica del conflicte va ser el resultat de dos equivocacions: la primera per part dels EUA que va suposar que Milosevic no s'arriscaria a una segona intervenció militar de l'OTAN a la RFI; i la segona per part de Milosevic que apostava que la comunitat internacional no permetria que l'OTAN iniciés una guerra en territori europeu.

7. ANÀLISI HISTÒRICO-TEÒRIC DE LA INTERVENCIÓ DE L'OTAN

7.1 La OTAN com a Actor Militar i Humanitari

La intervenció militar de caràcter humanitari es defineix com: *“L'ús de mitjans militars per assolir objectius de caràcter humanitari, com la protecció de les persones no combatents”*⁶⁸. Aquesta definició ha estat adoptada per la comunitat internacional com a mitjà per intervenir en els assumptes interns d'un Estat, quan dins d'aquest s'utilitza com a blanc de violència a la població civil. Això va ser el que va passar a la província de Kosovo, on la població albanokosovar va ser sotmesa a una "neteja ètnica" per part del govern serbi. La campanya aèria de l'OTAN a Kosovo es va realitzar en nom de la protecció dels drets fonamentals de la població civil. La crisi de Kosovo representava una amenaça a l'estabilitat d'Europa i a la seguretat de la població albanokosovar, a la qual el món havia de reaccionar i/o intervenir. Davant la difícil situació de la província de Kosovo, la comunitat internacional va utilitzar diferents mitjans diplomàtics; com ara les resolucions del Consell de Seguretat de les Nacions Unides, les negociacions de Rambouillet, la mediació de Rússia (principal aliat de Sèrbia), es van enviar grups humanitaris, es varen realitzar visites diplomàtiques per part dels països occidentals, que tenien com a finalitat trobar una solució per mitjans pacífics al conflicte. El fracàs de la utilització d'aquests mitjans va ser el que va portar als països membres de l'Aliança, a prendre la decisió de recórrer a l'ús de la força com a solució de la crisi humanitària que es desenvolupava a Kosovo.

Les fortes crítiques que se li fan a la intervenció a Kosovo, corresponen a l'augment de violència que es va desencadenar durant els bombardejos aeris de l'OTAN. Els mitjans

⁶⁸ Oraá, J. *Dret Internacional i possibilitats d'intervenció en situacions d'emergència*. 1995. p. 98-114.

utilitzats a la intervenció, no només van afectar a les institucions sèrbies, sinó també a la infraestructura civil del país. Davant d'aquestes crítiques, els generals que van liderar la ingerència responen que la prioritat de la intervenció era la d'evitar el màxim de pèrdues civils, però hi ha tres consideracions que s'han de tenir en compte a nivell teòric, malgrat es puguin criticar: i) el criteri de cap pèrdua humana és impossible de complir; ii) el dret internacional humanitari reconeix i accepta la possibilitat de danys col·laterals entre la població civil durant la destrucció d'objectius militars legítims, sempre que les primeres no siguin desproporcionades en relació amb els segons; iii) tenint en compte el nombre de sortides aèries, del material militar utilitzat i dels objectius atacats, les pèrdues civils (sempre deplorables) van ser alhora insignificants, a més de legals i moralment justificables⁶⁹.

La participació de l'OTAN a l'estabilització de la crisi humanitària va ser fonamental, ja que no només es va veure implicada dins de la lluita militar sinó també les tropes van col·laborar amb la logística de l'assistència humanitària. Alguns observadors van criticar a l'ACNUR per rebre col·laboració de l'OTAN, adduint que l'Aliança era part del conflicte per tant posava en entredit la imparcialitat l'operació humanitària. No obstant això, s'havia de tenir en compte que l'OTAN era l'actor més ben situat per proporcionar el suport logístic i la seguretat necessaris per posar la crisi sota control, ja que aquesta podia crear un pont aeri que permetés el transport de subministraments d'ajuda d'emergència a Albània i Macedònia⁷⁰.

Per tant, l'OTAN a través de la intervenció militar de caràcter humanitari a la província balcànica va materialitzar el nou perfil de l'organització, ja que va permetre comprendre fins a quin punt l'organització transatlàntica s'ha transformat. La guerra de Kosovo ha influït, així en les dues grans preocupacions futures de l'Aliança; d'una banda, el seu paper en la postguerra freda pel que fa als problemes de gestió de crisi i manteniment de la pau fora del seu territori, i d'una altra, el problema de la relació entre el desenvolupament d'una identitat de seguretat i defensa europea i l'evolució de l'ordre de seguretat euroatlàntica⁷¹.

⁶⁹ Bermejo R. *El marc jurídic internacional en matèria de l'ús de la força: ambigüitats i límits*. 1993.

⁷⁰ ACNUR. *La Situació dels Refugiats al Món 2000, Cinquanta anys d'acció humanitària*. p.260.

⁷¹ Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord, OTAN. "*Transformació de la OTAN*". 2000.

En el context internacional de la postguerra freda, la principal funció de l'OTAN és prevenir i gestionar crisis, fer tasques de manteniment de pau i organitzar un sistema de seguretat col·lectiva.

7.2 Intervenció de l'OTAN a Kosovo, 24 de març del 1999

El 24 de març del 1999, sense l'autorització del Consell de Seguretat de les Nacions Unides i sense la sanció dels parlaments nacionals, la secretària general de l'OTAN va donar l'ordre als caps militars de l'Aliança d'iniciar els atacs aeris sobre 20 objectius militars i policials de Sèrbia i Kosovo. La intervenció es va justificar sota l'expressió de guerra humanitària, és a dir amb la premissa principal de “posar fi als homicidis reals i en potència i a les expulsions d'albanokosovars per part de les forces sèrbies”⁷².

No obstant això, la intervenció va tenir un caràcter particular per la manera com es va lliurar i el resultat que es va obtenir. L'estratègia d'intervenció militar utilitzada per l'Aliança es desenvoluparia en tres etapes: la primera, bombardeig de les defenses aèries i antiaèries, la segona atac a la infraestructura militar i la tercera atacs a baixa altitud. Aquesta última no es desenvoluparia davant els erràtics resultats de les dues primeres i els alts costos que van significar⁷³. L'estratègia dels bombardejos aeris va permetre realitzar l'acció sense patir cap baixa militar, és a dir a Kosovo van combatre soldats occidentals (principalment nord-americans) però només van morir serbis i albanokosovars.

En efecte, el govern serbi davant de la intervenció de l'OTAN va reaccionar amb la denominada “*Operació Ferradura*”, que consistia en el desplegament de tropes sèrbies al voltant de Kosovo que s'encarregarien de realitzar una neteja ètnica massiva. Degut a que els nord-americans coneixien amb anterioritat sobre aquesta operació, es van confiar en que el desplegament militar espantaria a Milosevic i no van predir la catàstrofe humanitària que estava a punt de succeir⁷⁴. La campanya aèria va desencadenar una violència que va incloure deportacions massives d'albanokosovars als Estats veïns: Albània, Macedònia i Montenegro, que en poc temps van superar la capacitat de resposta dels governs d'acollida i de les organitzacions humanitàries. Després d'aquesta catàstrofe

⁷² ACNUR. *La Situació dels Refugiats al Món 2000, Cinquanta anys d'acció humanitària*. p.259.

⁷³ Escobar Morales, Luz Ángela. *Ex-Iugoslàvia, estabilitat postergada*. 2005. p.75.

⁷⁴ Sharma, Sunil; Bloom, Carol; Rifati, Oani. *Consecuencias de la intervención “humanitaria en Kosovo*. 2004. p. 15-18.

les justificacions humanitàries de la intervenció van començar a ser fortament qüestionades, ja que a curt termini l'acció no havia frenat les violacions de drets humans dels albanokosovars sinó que les havia augmentat.

En conseqüència, l'OTAN va respondre oferint suport logístic a l'operació d'assistència per als refugiats. Un cop acceptat l'oferiment per l'ACNUR i les organitzacions humanitàries, l'OTAN va començar a realitzar el transport de subministraments d'emergència i la construcció de campaments a Albània i Macedònia⁷⁵. L'ACNUR va ser fortament criticat per acceptar el suport de l'Aliança, ja que es posava així en dubte la imparcialitat de l'operació humanitària. No obstant això, era ben sabut que la posició que tenia l'OTAN dins el territori en qüestió permetia proporcionar el suport logístic i la seguretat necessària per controlar la crisi humanitària. El suport humanitari de l'OTAN va asseure un precedent en l'acció humanitària. Per dues raons: primer, era la primera vegada que un actor d'un conflicte realitzava accions militars i humanitàries de manera simultània; i segon, l'enorme publicitat dels mitjans de comunicació internacionals van fer que l'ajuda humanitària dels països als Balcans anés imposant condicions polítiques.

Després de 78 dies de bombardejors, el govern de Milosevic va acceptar signar els acords de Rambouillet que exigien la retirada de totes les tropes sèrbies de Kosovo i el pla de retorn segur dels refugiats. A més a més, va acceptar el desplegament d'una força militar de l'OTAN (KFOR) que garantiria la seguretat de la província i el compliment dels acords; també l'establiment d'una Missió d'Administració Provisional de les Nacions Unides (UNMIK) que s'encarregaria de la reconstrucció administrativa de la província.

Finalitzat el conflicte, la crisi va continuar a Kosovo, ja que els serbis i albanokosovars, no només es van veure enfrontats a una regió devastada, radicalitzada políticament i en amb les mateixes tensions ètniques d'anys anteriors, sinó que a més a més se sentien contrariats amb els resultats que no satisfien el conjunt dels seus interessos. D'una banda, els serbis els qui s'ho havien jugat tot per obtenir el control total de la província, van haver d'acceptar les imposicions polítiques i militars dels països occidentals, sense la garantia de la seva integritat territorial. D'altra banda, els albanokosovars que havien dissenyat una estratègia per involucrar les potències occidentals en el conflicte, amb la finalitat d'obtenir la independència de Kosovo, van haver de limitar-se a una autonomia

⁷⁵ ACNUR. *La Situació dels Refugiats al Món 2000, Cinquanta anys d'acció humanitària*. p.260.

parcial, sota el control de la comunitat internacional. Les fortes diferències ètniques entre els serbis i els albanokosovars no es van conciliar amb la signatura del pla de pau, ni amb la presència administrativa i militar internacional.

L'atac de la OTAN va ser definit des d'un principi com una intervenció militar i no com una guerra contra Sèrbia. L'Aliança va intervenir per frenar la neteja ètnica que havia emprès el govern de Milosevic contra els albanokosovars que vivien a Kosovo. Però finalitzat el conflicte, la KFOR no va poder garantir la seguretat dels civils serbis que van ser perseguits i assassinats a mans de la guerrilla albanesa, com a venjança per les violacions que van haver de viure en anys anteriors.

Queda clar doncs, que el paper que va suposar la intervenció de l'OTAN a Kosovo era totalment de caràcter ambigu. Tot i que les accions militars de l'OTAN es van desenvolupar sota principis morals, malgrat la forta crítica, van deixar veure l'interès que tenia l'Aliança per establir zones d'influència a la regió i estendre el seu domini sobre els territoris d'Europa Oriental.

7.2.1 La Doble Cara de la Intervenció de l'OTAN a Kosovo

El dia 9 de juny de 1999 després de 78 dies de bombardejos per part de l'Aliança, Milosevic va capitular i va acceptar les exigències de l'OTAN. Aquestes consistien en: la retirada de totes les forces sèrbies de Kosovo, el retorn segur i lliure de tots els refugiats i desplaçats, l'establiment d'una missió de l'ONU (UNMIK) que seria ajudat per algunes de les forces de l'OTAN i amb participació de tropes russes (KFOR)⁷⁶. Tot i la rendició de Sèrbia i el relatiu triomf de l'OTAN, els fonaments de la intervenció segueixen sent fortament criticats a causa de la incapacitat de l'OTAN d'evitar la neteja ètnica i la destrucció de la infraestructura civil. Addicionalment, ni la KFOR ni la UNMIK han pogut frenar les matances de serbis i gitanos civils, que es van emprendre per part dels albanokosovars després del seu retorn a Kosovo. Els resultats de l'operació militar a Kosovo van mostrar que a curt termini, les conseqüències d'una ingerència humanitària poden ser més aterridores que les causes, la qual cosa porta a qüestionar-se sobre la interpretació que fan les potències occidentals sobre el deure d'ingerència. Segons alguns

⁷⁶ ACNUR. *La Situació dels Refugiats al Món 2000, Cinquanta anys d'acció humanitària*. p.265.

autors, l'acció va demostrar que la protecció de la població civil no constitueix una prioritat en el ressorgiment de l'intervencionisme militar internacional, ja que s'ha convertit en la disfressa moral dels interessos dels Estats més poderosos.⁷⁷ En el període posterior a la intervenció, la crisi a Kosovo continua latent i la comunitat internacional no ha trobat la clau per restaurar el diàleg i la coexistència entre les ètnies. De fet les iniciatives de diàleg només han estat impulsades per actors internacionals, sense un suport de la població kosovar i molt menys dels seus líders. Inclús deu anys després de la intervenció, l'estatus de la província continua sent una disputa, ja que Sèrbia considera a Kosovo com una província autònoma dins del seu propi territori, mentre el govern provisional de Kosovo (d'origen albanokosovar) va declarar unilateralment la seva independència el passat 17 de febrer de 2008. En aquest ordre d'idees, tot i que la intervenció de l'OTAN a la crisi de Kosovo es va desenvolupar sota principis morals, els resultats van mostrar l'interès que tenia la aliança per estendre el seu domini als territoris d'Europa Oriental i per redefinir-se com el garant de la zona euroatlàntica.

Aquest apartat traça les conseqüències de la intervenció en la concepció i la legitimitat del deure d'ingerència que proposa el concepte de seguretat humana. Igualment estableix les implicacions de l'acció en la seguretat i l'estabilitat dels Estats europeus.

7.3 La Intervenció, la Moral Humanitària i els Interessos Nacionals dels Estats

La defensa de les llibertats fonamentals es barregen amb els interessos estatals. Per donar suport a les llibertats fonamentals, l'OTAN va realitzar una intervenció humanitària que suposadament permetria l'establiment de polítiques democràtiques i de seguretat a la regió balcànica. Si fem un repàs històric dels fets és possible veure com els interessos de l'OTAN es basen en establir zones d'influència a la regió, recolzar amb fets concrets la nova identitat de l'Aliança, i de redefinir-se com a garant de la seguretat euroatlàntica. Aquests interessos es van barrejar amb la protecció dels principis morals, per tal d'articular un discurs que justificaria l'aplicació d'una estratègia basada en el dret d'ingerència. És així com, després de la intervenció a Kosovo, la moral humanitària i els interessos nacionals dels Estats comencen a ser invocats en un mateix discurs. Tal com ho va expressar el primer ministre britànic Tony Blair, d'aquell moment, un cop iniciades

⁷⁷ Chomsky Noam. *Pròleg Kosovo vist retrospectivament*. 2002. p.34.

les operacions aèries contra Sèrbia: “A partir d'ara les nostres accions estan guiades per una subtil barreja d'interessos recíprocs i de propòsits morals darrere de la defensa de preuats valors. Al final, valors i interessos es confonen. Si podem establir i disseminar els valors de llibertat, l'Estat de dret, dels drets humans i de l'obertura de les societats al món, aleshores estarem actuant també en el nostre propi interès nacional.”⁷⁸

Els drets humans i els interessos no només es van barrejar en el discurs, sinó també en les accions. Durant la campanya aèria l'assistència humanitària es va polititzar, quan les tropes de l'OTAN van començar a participar en l'assistència a refugiats. Era la primera vegada que l'actor d'un conflicte es posicionava a una de les parts i proporcionava suport logístic a la operació humanitària. Així que mentre l'OTAN bombardejava la infraestructura civil de Sèrbia i generava la intensificació de la neteja ètnica empresa pel govern de Milosevic; al mateix temps servia com un pont aeri per al transport de subministraments d'ajuda i construïa campaments per als refugiats. Per tant, es pot deduir que la línia que separava els principis morals dels interessos nacionals ha estat desdibuixada pels actors més poderosos del sistema internacional, amb la finalitat de justificar una intervenció estratègica.

7.4 La qüestió de la Ingerència Humanitària

La intervenció de l'OTAN a Kosovo va posar de manifest que la comunitat internacional no pot ignorar els conflictes armats ni les crisis internes, ja que el que passa dins d'un Estat, pot tenir repercussions a nivell regional i internacional. Això es produeix en la mesura que aquestes situacions es presenten en el marc d'un període històric que es caracteritza pel constant increment d'intercanvis internacionals de persones, d'idees i de mercaderies. Per aquesta raó, les intervencions internacionals s'han convertit en una estratègia fonamental, ja que poden definir el marc de la negociació, la mediació de les parts bel·ligerants, definir les conseqüències humanitàries, i fins i tot imposar la pau.⁷⁹

La campanya aèria sobre Sèrbia va demostrar que les idees universals dels drets humans, la justícia i la democràcia s'han anat consolidant com a fonament d'estabilitat. Malgrat puguem fer aquest afirmació general anterior, com hem anat veient durant la tesi, s'han consolidat uns principis de protecció a nivell internacional però que, alhora, per culpa de

⁷⁸ Bradol, Jean-Hervé. *Un ordre mundial sanguinari i l'acció humanitària*. 2003. p. 17.

⁷⁹ Bradol, Jean-Hervé. *Un ordre mundial sanguinari i l'acció humanitària*. 2003. p. 21.

la retòrica teòrica, després de certes actuacions com ara aquests bombardejos, precisament, s'acaben vulnerant considerablement els drets humans.

Durant el període de guerra freda la ingerència humanitària era concebuda com il·legal i il·legítima, ja que contradeia el Dret Internacional, en la mesura que el principi de sobirania prevalia sobre les amenaces a la integritat de l'individu. Amb l'experiència a Kosovo va quedar clar que el respecte als principis democràtics és un imperatiu moral pels actors més poderosos de l'escenari internacional. No obstant això van quedar diverses qüestions sense resoldre com ara: qui o quin tipus d'aliança pot dur a terme aquesta intervenció, quins són els criteris essencials a tenir en compte i si el bloqueig pel dret a veto al CSNU, impedirà una resposta a una situació de crisi. La veritat és que la intervenció de l'OTAN a Kosovo, va asseure un precedent en la capacitat de resposta de la comunitat internacional davant de situacions de crisi. Encara que va deixar oberta una sèrie d'interrogants que poden generar el risc de que "s'originin solucions ad hoc, les quals mai són el millor instrument per a l'estabilitat internacional, especialment quan altres grans potències, com Rússia i la Xina, no comparteixen el concepte occidental d'ingerència".⁸⁰

7.5 La legitimitat ambigua dels bombardejos de l'OTAN

El 24 de març de 1999 l'OTAN va començar l'atac aeri sobre Sèrbia sense comptar a priori amb una sanció ni del CSNU, ni dels parlaments de les nacions dels països membres. Per tant, l'estatus legal de la intervenció era dubtós i bastant ambigu.⁸¹ És important ressaltar que dos dies després d'haver començat els bombardejos, Rússia i la Xina van presentar davant el CSNU un projecte que obligava a l'OTAN a parar immediatament els atacs contra Sèrbia i reprendre les negociacions diplomàtiques. No obstant això, quan el projecte va ser sotmès a votació, els resultats van mostrar que la majoria dels països membres es trobaven a favor dels atacs i només Rússia, la Xina i Namíbia van votar per la seva suspensió. Per tant això podria interpretar-se com "un suport majoritari dels membres de CSNU a l'acció de l'OTAN"⁸². Però encara que això sigui cert, no s'ha

⁸⁰ Delage, Fernando. *Del Tractat de Washington a la Guerra de Kosovo*. 1999. p. 341-353.

⁸¹ Ignatieff. *Guerra virtual. Més enllà de Kosovo*. 2003. p.18

⁸² Ignatieff. *Guerra en Kosovo: ¿Estaba justificada la intervención militar de la OTAN?*. 1999. p. 4-8.

d'oblidar que perquè una acció sigui completament legítima, necessita que tots els seus membres sense excepció l'aprovin.

Independentment de les conseqüències que es van desencadenar després de la campanya aèria, l'OTAN va legitimar la intervenció a Kosovo mitjançant el suposat "deure o dret i ingerència" en els assumptes interns de l'Estat Serbi i la zona afectada, sota el fonament moral de la defensa dels drets humans. Les declaracions del secretari general de l'Aliança, Javier Solana al respecte⁸³:

No és l'OTAN qui viola els principis de l'ONU sinó Milosevic, a través del seu rebuig obstinat a aplicar tres resolucions sobre Kosovo. Les 19 nacions de l'OTAN estimen que la base jurídica internacional de la seva acció era suficient en tant a la urgència de la situació i la catàstrofe humanitària que s'anunciava.

D'aquesta manera, es va crear una contradicció entre dos preceptes legals: la sobirania dels Estats i la defensa dels drets humans, que després de Kosovo es va materialitzar el dilema que hi ha en l'aplicació del dret internacional. Com ho han assenyalat alguns autors⁸⁴: "la intervenció de l'OTAN a Kosovo es va basar en el principi de legitimitat per arribar a on la legalitat no li permetia".

Finalment a partir de Kosovo les intervencions humanitàries s'han convertit en una política selectiva i no en una norma universal, ja que només s'aplica quan hi ha interessos específics dels actors més influents del sistema internacional i no en tots els casos de crisis humanitàries, cosa evidentment molt criticada.

7.6 L'OTAN i el concepte estratègic de 1999 després de Kosovo

L'acció militar de l'Aliança a Kosovo va ser des del punt de vista militar d'extraordinari èxit. Bàsicament va posar fi al govern de Milosevic, li va fer front a la crisi humanitària i posteriorment es va fer càrrec del manteniment de la pau a la zona. En aquests tres àmbits d'actuació de l'OTAN va demostrar la capacitat que té d'adaptació als nous riscos, dissenyant una sèrie de noves estratègies com el reforçament de la seguretat i l'estabilitat en l'àrea euroatlàntica, mitjançant la contribució a la prevenció de conflictes i gestió de crisis.

⁸³ Solana Javier. "Speaking Points to the Press". 25 de Novembre 1999.

⁸⁴ Salazar Serantes, Gonzalo. *Els actors polítics a l'Europa de finals de segle, Cap a un nou ordre de seguretat a Europa*. 1999. p.44

L'OTAN va tenir com a raó fundacional la dissuasió d'una possible agressió soviètica contra Europa occidental, però després de la desaparició del Pacte de Varsòvia, la dissolució de la Unió Soviètica (URSS) i la fi de la Guerra Freda, la possibilitat d'un atac militar contra l'Europa occidental era improbable. Per tant, es va començar a crear el dilema de com justificar l'existència de l'Aliança davant la contradicció que generava el seu potencial militar i la inexistent possibilitat que els seus integrants puguin ser objecte d'agressió. No obstant això, les mateixes circumstàncies canviants que es van generar després de la fi de la Guerra Freda, serien les que li donarien la possibilitat a l'OTAN de mantenir-se com a aliança militar guardiana de la seguretat de la zona euroatlàntica. Encara que l'amenaça d'un atac militar directe sobre Europa fos improbable, els països membres corrien altres tipus de riscos derivats de les situacions d'inestabilitat, que havia deixat la caiguda de la Unió Soviètica. Aquestes noves amenaces van fer que l'Aliança de l'Atlàntic Nord es reforqués en adaptar la seva estratègia als canvis produïts en el nou context polític, a més la capacitat de defensa europea no podia per si sola enfrontar tots els desafiaments que planteja el nou ordre internacional. Això es va demostrar quan es va reafirmar la vigència del vincle transatlàntic i es va reconèixer que “la seguretat d'Europa romandria estretament vinculada a la dels Estats Units”.⁸⁵

Com ja s'ha dit durant el desenvolupament d'aquesta investigació, la crisi de Kosovo plasma una reestructuració en el si de l'Aliança militar, ja que va adoptar una nova estratègia basada en l'intervencionisme deixant enrere l'etapa d'una aliança purament de defensa. Així és com el 23 d'abril de 1999, durant els bombardejos a Sèrbia i Kosovo, l'OTAN celebra el seu 50è aniversari i va donar origen al “document que cristal·litza els renovats aires interventors que els EUA i els seus aliats europeus li donen a l'Aliança”.⁸⁶

Per l'OTAN l'acció a Kosovo va permetre posar en pràctica algunes de les noves estratègies com les guerres humanitàries i el maneig de crisi. Per tant, la intervenció militar a la província balcànica va ser fonamental en tres aspectes per al Concepte Estratègic de 1999: primer, va mostrar algunes de les noves estratègies adoptades per l'Aliança; segon, va redefinir el paper de l'Aliança com a gestor de crisi i manteniment de la pau; i tercer, va ampliar les fronteres d'acció a tota la regió euroatlàntica.

⁸⁵ Carbajales. “*L'ONU i l'OTAN després de Kosovo*”. Document Electrònic.

⁸⁶ Carbajales. “*L'ONU i l'OTAN després de Kosovo*”. Document Electrònic.

8. CONCLUSIONS

Com a primera conclusió, el concepte de seguretat ha sofert una sèrie de transformacions en resposta al context històric en el que s'ha anat aplicant. Pel període de la postguerra freda, l'ampliació del concepte de seguretat ha estat acceptat i adaptat de manera progressiva pels actors de la comunitat internacional, com és el cas de l'OTAN.

Des de principis dels anys noranta, l'Aliança ha adaptat totes les seves accions, des dels Conceptes Estratègics del 1991 i 1999, fins a la intervenció militar a Kosovo i els nous reptes de seguretat europea. L'OTAN no podia ignorar els conflictes que es van desenvolupar en varies regions d'Europa de l'Est després de la caiguda de la Unió Soviètica, ja que amenaçaven amb desestabilitzar tota la regió.

Com a resposta a aquests conflictes, la intervenció internacional juga un paper fonamental en la resolució del conflicte i en les conseqüències humanes d'aquests. La ingerència militar de l'OTAN a Kosovo va ser una resposta, per frenar la catàstrofe humanitària i restablir l'estabilitat de la província. L'acció no va ser el resultat d'una agressió territorial, la qual cosa mostra que la Aliança va ampliar el Concepte de Defensa en el mateix sentit com es va desenvolupar l'evolució teòrica del concepte de seguretat, que a la vegada va ser el resultat d'un nou ordre internacional.

Com a segona conclusió, és cert que durant la crisi de Kosovo van ser constants els assassinats de civils, la destrucció d'habitatges i el desplaçament massiu de la població albanokosovar, però també és veritat que tota aquesta situació va ser utilitzada per l'OTAN per crear zones d'influència a Europa de l'Est.

Després de la caiguda de la Unió Soviètica, l'OTAN va aconseguir el seu propòsit fundador “ser l'aparell defensiu de la política de contenció occidental contra la Unió Soviètica”. Per tant, per poder continuar existint com a aliança militar, va haver d'ampliar el seu concepte de defensa i incloure el diàleg i la cooperació, inclosos els països no pertanyents a l'Aliança, els quals van ser considerats com a instruments claus per reforçar la seguretat euroatlàntica. L'OTAN per tant, no només serveix per defensar sinó que també serveix per intervenir.

Com es va poder veure en els apartats anteriors, les conseqüències humanitàries dels enfrontaments entre les forces sèrbies i l'UÇK van ser de grans proporcions, un clar exemple va ser la massacre de Drenica on van morir prop de 80 persones. Tot i que la

crisi havia estat amagada, fins a començaments de 1998 la situació va adquirir una dimensió internacional.

Després del fracàs dels intents d'arribar a una solució per la via diplomàtica, es va optar per l'amenaça de la força, causant també conseqüències humanitàries que encara avui no ha oblidat ni la població sèrbia ni la albanokosovar. L'OTAN va haver d'actuar, sent davant la comunitat internacional, la defensora dels valors democràtics d'Europa i posant en pràctica el nou concepte estratègic de 1999 que seria presentat durant la celebració dels 50 anys d'existència.

En definitiva, Kosovo va representar un moment fonamental en la història de l'Aliança, ja que es va utilitzar la força fonamentada en imperatius morals i en els interessos euroatlàntics de garantir la pau i l'estabilitat als Balcans.

La intervenció humanitària de l'OTAN a Kosovo va desdibuixar la línia que existia entre els principis morals i els interessos nacionals. Els resultats de la ingerència són tan ambigus com les raons que la van conduir. La veritat és que l'acció va permetre identificar: primer, la debilitat de la política de seguretat europea i la dependència que continua tenint d'Estat Units; segon, l'interès dels EUA de mantenir una supremacia transatlàntica; i finalment va demostrar que en les intervencions humanitàries, la vida dels civils no és el fonament essencial, cosa que sempre se li ha retret a l'OTAN en aquest tema.

Amb la qual cosa la crisi de Kosovo va posar en evidència les mancances ja identificades en les capacitats de defensa europea i la dependència als Estats Units en totes les qüestions relacionades amb la seguretat, raó per la qual es van haver de reforçar; les relacions entre els països europeus i els EUA.

És en aquest context on l'OTAN es presenta com a fòrum fonamental per determinar la cooperació internacional necessària per combatre les noves amenaces sorgides després de la fi de la guerra freda. Així mateix, l'experiència a Kosovo va ser l'impuls que va incrementar els esforços de la Unió Europea per desenvolupar una política europea que garanteixi la seguretat i l'estabilitat de la regió, tot i que aquesta es vegi frenada pel continu estrenyiment de les relacions entre l'OTAN i la Unió Europea.

No obstant això, és possible que aquestes relacions, en un futur no molt llunyà, assoleixin una major dimensió i rellevància enfortint a la política europea de seguretat i defensa,

augmentant la seva capacitat d'influència i equilibrant el lideratge dins de l'Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord.

Des del punt de vista de l'estabilitat de la zona euroatlàntica es pot afirmar que l'Aliança no va resoldre els problemes ètnics i territorials dels Balcans, però sí que els ha aconseguit neutralitzar. Ja que posteriorment a la intervenció, aquests problemes interns s'han mantingut dins de les seves fronteres sense amenaçar amb desestabilitzar ni als seus països veïns ni al continent.

Com a última conclusió i responent concretament les preguntes de investigació, queda clar que depenent del punt de vista, sigui el del CSNU, el de l'OTAN, el del govern de Sèrbia o el del govern de Kosovo, la legitimitat dels bombardejos presenta un clar caràcter ambigu, començant per qüestionar la legalitat de tal intervenció i dels fins i conseqüències que va suposar.

Les principals conseqüències que va suposar el cas de Kosovo tant per l'OTAN com per les relacions internacionals són; l'adaptació de l'OTAN en nous escenaris internacionals de seguretat, estabilitzar els punts d'interès i d'influència tant política com econòmica per els països sobretot occidentals, però també (degut a la crítica que se li fa pel tipus de intervenció que va ser) molt escepticisme respecte l'OTAN i la seva funció de cara a garantir pau i seguretat de forma pacífica.

Per tant, si responem específicament la pregunta de si va respectar els principis de protecció humanitària la resposta és clarament negativa. En canvi, si hem de jutjar l'assoliment dels seus objectius, és cert que va aconseguir parar a Milosevic i donar certs drets als albanokosovars a través de la seva intervenció, però això no treu que el conflicte i la tensió segueixi vigent.

També cal fer esmena, que durant la recerca d'informació i durant el desenvolupament del treball, ens adonem que hi ha diferents definicions de intervenció, pot ser humanitària però també militar, i en aquest cas, la intervenció de l'OTAN a Kosovo és una mescla d'ambdues definicions teòriques, es tracta d'una intervenció militar amb fins humanitaris.

Després d'haver-me immers en el context històric dels Balcans i en l'apartat de seguretat en el món internacional, penso que si el concepte de seguretat s'ha anat transformant i adaptant en el context determinat on s'ha hagut d'aplicar, el concepte d'intervenció humanitària també hauria d'evolucionar progressivament. No pot ser que parlem

d'accions humanitàries que van acompanyades de bombardejos, que causen víctimes mortals, destrucció i migració.

És a dir, com a resposta més personal, els conceptes canvien, doncs en aquest cas, el concepte d'intervenció humanitària ha de fer un gir de 180 graus; o bé s'intervé, realment, pacíficament o es canvia de concepte teòric i enlloc de parlar d'intervenció humanitària es parla d'intervenció militar amb interessos estabilitzadors o humanitaris, més enllà dels interessos estatals.

9. BIBLIOGRAFIA

Aguirre, Mariano y Alberto Piris. (1999). *Guerra por Kosovo*: Centro de Investigación para la paz. Anuario CIP 1999. España: Icaria Editorial.19-38.

Agustín Toro Dávila. Kosovo: *La OTAN y su nueva estrategia: Estudios Internacionales*; Núm.: 123/124; p. 49-76.

Alt Comissionat de les Nacions Unides pels Refugiats, ACNUR. (2000). “*La Situació dels Refugiats al Món 2000, Cinquanta anys d'acció humanitària*”: Edición castellana, Icaria editorial, Barcelona-España.

Bermejo, R. (1993). “*El marco jurídico internacional en materia de uso de la fuerza: ambigüedades y límites*”, Cívitas, Madrid.

Bernard Adam. (1999). *Informe sobre el conflicto y la guerra de Kosovo*: Ediciones del oriente y del Mediterráneo.

Bettati, M. y B. Kouchner (1987). “*Le devoir d'ingérence*”, Denoël, París.

Bradol, Jean-Hervé. (2003). *Un orden mundial sanginario y la acción humanitario*. En: Fabrice Weissman (ed.) *A la sobra de las guerras justas*. Traducido por Pilar Petit. Barcelona: Icaria editorial S.A.17-34.

Brownlie, I. (1991). “*International Law and the Use of Force by States*”, Clarendon, Oxford (1ª ed., 1963).

Carbajales, Juan José. Ponencia “*La ONU y la OTAN después de Kosovo*”. XIII Jornadas Argentinas de Filosofía Jurídica y Social. Asociación Argentina de Filosofía del Derecho. 9 de Octubre 1999. Consulta realizada 30 de junio de 2009.

Chomsky, Noam. (2002). *El Nuevo Humanismo Militar: Lecciones de Kosovo*. Editorial Siglo XIX. Méjico.

Consell de Seguretat de les Nacions Unides. (23 de setembre de 1998). “*Resolució 119*” de 1998. Nova York-Estats Units.

Delage, Fernando. *Del Tratado de Washington a la Guerra de Kosovo: la OTAN cumple 50 años*. Cuadernos de Historia Contemporánea. No. 21 Argentina (1999): 341-353.

Dupuy, P. M. (1992). “*Droit international public*”, Dalloz, París.

El viejo topo. (1999). Dossier Kosovo. *Una visión completa sobre los horrores: La “limpieza étnica” en Kosovo y los bombardeos de la OTAN*; Núm.:129; p. 9-37

Escobar Morales, Luz Ángela. (2005). *Ex –Yugoslavia, estabilidad postergada*. Universidad Externado de Colombia-Instituto de Altos Estudios para el Desarrollo, Bogotá.

Gundel, J. (1999). *“Humanitarian Assistance: Breaking the Waves of Complex Political Emergencies”*. A Literature Survey, Working Paper 99.5, Centre for Development Research, Copenhagen.

Ignatieff, Michael. (2003). *Guerra virtual. Más allá de Kosovo*: Ediciones Paidós Ibérica. S.A, Barcelona.

Lic. Amparo García. (1999). *Noticias Guerra y paz. A propósito de la guerra en Kosovo*: Revista Latina de Comunicación Social; Vol. 18, Iss 209-220; p. 11.

Oraá, J. (1995). *Derecho Internacional y posibilidades de intervención en situaciones de emergencia*, en AA.VV., *Convulsión y violencia en el mundo*, Seminario de Investigación para la Paz, ed. Diputación Foral de Aragón, Zaragoza, pp. 98-114.

Organització de les Nacions Unides, ONU. (26 de Juny 1945). *Carta de les Nacions Unides i Estatut de la Cort Penal Internacional*. San Francisco, Estats Units d'Amèrica.

Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord, OTAN. (2000). *“L'OTAN al segle XXI”*. Brussel·les Bèlgica.

Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord, OTAN. (2000). *“Transformació de l'OTAN”*. Brussel·les Bèlgica.

Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord, OTAN. (Consulta realitzada el 16 de Juliol de 2019). *“Human Rights Violations in the Kosovo Area and KFOR Assistance for Humanitarian Causes”*.

Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa, OSCE. (Juliol de 1973). *“Resolució de 1199”* de 1998. Viena.

Salazar Serantes, Gonzalo. *Los actores políticos en la Europa de fin de siglo. Hacia un nuevo orden de seguridad en Europa*. Eleditorial El Ataque, en el País. (25 de marzo 1999): p. 44.

Sharma, Sunil; Bloom, Carol; Rifati, Oani. (2004). *Consecuencias de la intervención “humanitaria” en Kosovo*: Revista trimestral de investigación gitana; Núm. 47; p. 15-18.

Skidelski, Robert, Ignatieff, Michael. (1999). *Guerra en Kosovo: ¿Estaba justificada la intervención militar de la OTAN?*; Núm.: 94; p. 4-8.

Tiryakian, Edward A. (2001). *“Der Kosovo Krieg und die Rolle der Vereinigten Staaten: Eine strukturfunktionalistische Analyse militärischer Intervention in ethnischen Konflikten”*: Berliner Journal für Soziologie; Vol. 11, Iss. 201-216; 16p, 5 Charts.

Werner Distler. (2014). *Kosovo Konflikt und Intervention: Intervention als Soziale Praxis*; p83-122.

*28 d'Abril del 2019, 20è aniversari de la intervenció de l'OTAN
a Kosovo.*